

Tijdschrift
Toelating — Gesloten Verpakking
9000 Gent — 3/430

België - Belgique
P.B.
9000 Gent 1
3/8886



wonder en is
gheen wonder

PSYCHOLOGIE

De kracht van verhalen

*Over onze drang
naar samenhang*

GESCHIEDENIS

De alarmist van zijn tijd

*Een ontluisterend beeld
van Nostradamus*

RECENSIE

Ingelepeld

*waarom maar weinig klopt van
wat ons over voeding is verteld*

MEDISCH

Cannabis als medicijn

Het sop is de kool niet waard

INTERVIEW

Mundo Mágico

editie 2022

ACTUEEL

De polygraaf

*een controversieel
instrument*



De titel van dit tijdschrift **Wonder en is gheen Wonder** heeft betrekking op de toelichting van Simon Stevin (Brugs wiskundige, natuurkundige en bouwkundige, 1548-1620) onder zijn klootkransbewijs: ook wat er vreemd uitziet kan een natuurlijke verklaring hebben.



Wonder en is gheen Wonder is een uitgave van SKEPP vzw en verschijnt per kwartaal voor de leden van de organisatie.

skepp

www.skepp.be

COLOFON

KERNREDACTIE: Johan Braeckman, Marleen Finoulst, Tim Trachet, Patrick Vermeren, Wietse Wiels

HOOFDREDACTIE: info@skepp.be

GRAFISCHE VORMGEVING: Els Van Hemelryck, www.tyopolatta.be

DISTRIBUTIE: Paul De Belder

REACTIES & ARTIKELS: info@skepp.be

CONTACT BOEKBESPREKINGEN: Johan Braeckman - recensies@skepp.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: Johan Braeckman

DRUK: Graphius, Gent

OPLAGE: 1000 ex.

RAAD VAN BESTUUR: Paul De Belder, voorzitter - Tim Trachet - Wietse Wiels - Brecht Decoene - Dirk Devroey - Marleen Finoulst, ondervoorzitter - Gerda Sterk - Kris Martens - Patrick Vermeren, algemeen secretaris - Fred Waumans, penningmeester

ERELEDEN: Henri Broch - Cornelis de Jager (+) - Paul Kurtz (+) - Armand Pien (+) - Jan Willem Nienhuys - Roger Van Geen (+) - Etienne Vermeersch (+) - Jacques Van Rillaer - Edzard Ernst - Marie Prins (+) - Michael Heap - Lieven Gheysen (aka Gill) - Pepijn van Erp

BESTELLING TIJDSCHRIFT: info@skepp.be

ABONNEMENT + LIDMAATSCHAP: 30,00 euro

BUITENLAND: + 5,00 euro

KOSTENDRAGER SKEPP: BE06 0012 1684 7822

(BNP Paribas Fortis)

BUITENLANDSE TRANSACTIES: IBAN BE06 0012 1684

7822 - Swift/BIC Code: GEBABEBB (BNP Paribas Fortis)

EDITO

Radicale coalities

Jammer genoeg zien we overal ter wereld een radicalisering ten aanzien van de COVID-19 maatregelen van legitieme regeringen. Zo berichtten diverse kranten dat Duitse speurders in deelstaat Saksen kruisbogen en andere wapens in beslag namen. Dit nadat een lid van een extreemrechtse groep via Telegramkanalen de intentie had geuit om bepaalde politici, waaronder de minister president Michael Kretschmer, om het leven te brengen. De voorbije maanden werden zowel onze minister van volksgezondheid Frank Vandenbroucke als viroloog Marc Van Ranst met de dood bedreigd. In Nederland kregen ook premier Mark Rutte en virologe Marion Koopmans verwensingen en doodsbedreigingen naar hun hoofd geslingerd.

In Brussel resulteerden recente rellen in geweld tegen politie en beschadigingen van eigendommen, voornamelijk van onschuldige winkeliers. Diverse coalities of groepen die elkaar normaal niet zouden vinden, vinden elkaar nu wel in hun strijd tegen de 'gemeenschappelijke vijand', 'het systeem' genaamd. Dat systeem is een complot tussen de 'reguliere' media, de politie, de politiek, de virologen, een meerderheid van artsen enzovoort. 'Men' verzet zich tegen tal van zaken die door dit systeem worden voorgesteld: het covid-safe ticket, het mondk masker, het inenten van kinderen, het verplicht inenten van het zorgpersoneel enzovoort. 'Men' bestaat nu onder andere uit extreemrechtse leden van Schild en Vrienden, complotdenkers die niet geloven dat de militair Jürgen Konings zelfmoord pleegde, bezorgde ouders, antivaxers, mensen die geloven in een 'natuurlijke' aanpak, zogenaamde vrijheidsstrijders die een gele davidster opspelden, de voor ons oude bekenden zoals vzw Virusvrijheid aka viruswaanzin met advocaat Michael Verstraeten en het Nederlandse Viruswaarheid van dansleraar Willem Engel, maar ook het ultraconservatieve Katholiek Forum.

Christophe Busch, voormalig directeur van de Dossinkazerne en huidig directeur van het Hannah Arendt Instituut, stelde op de VRT dat het doel van al die verschillende groepen is om het wij-zij denken te versterken. De Amerikaanse antropoloog John Tooby beschouwt het wij-zij denken als een gevolg van ons coalitieinstinct. We zijn als groepsdier gemotiveerd om de bescherming van een groep op te zoeken. Ook vandaag zorgt dit instinct ervoor dat we coalities vormen met onze familie, collega's op het werk, maar ook met gelijkgestemden. Jammer genoeg maakt dit instinct ons ook vijandig tegenover andersdenkende groepen. Demagogen maken hier ook gretig gebruik van, denk maar aan de tirade van Donald Trump tegen 'de Mexicanen', die hij bestempelde als verkrachters en criminelen. Bij een deel van zijn achterban ging dat er in als zoete koek. De bestorming van het Capitool was een trieste apotheose van zijn opzweepende wij-zij taal. Ook al was zijn opruiende taal dit keer tegen mede-Amerikanen en zelfs zijn eigen vice-president gericht.

Dat diverse groepen zich zouden verenigen in hun strijd tegen (verplichte) vaccinatie is een van de zaken die deze theorie voorspelt. Kleinere groepen gaan zich van nature verenigen in supragroepen wanneer er een gemeenschappelijke vijand opdaagt (of wordt gecreëerd). De New Yorkers waren nooit meer verenigd de afgelopen decennia als in de maanden na nine-eleven. Andere aanpakken, zoals werken aan een gemeenschappelijk doel, of fysiek samenwerken aan een bepaalde opdracht, werken ook, maar hebben veel minder die verbindende kracht. We moeten terecht bevreesd zijn voor dit fenomeen.

Patrick Vermeren

Stuur je reacties op dit nummer naar info@skepp.be.

INHOUD

winter 2021

MEDISCH

Cannabis als medicijn 4
Het sop is de kool niet waard
Marleen Finoult

PSYCHOLOGIE

De kracht van verhalen 6
Over onze drang naar samenhang
Patrick Vermeren

ACTUEEL

De polygraaf 14
een controversieel instrument
Ine Van der Cruyssen

INTERVIEW

Mundo Mágico 16
editie 2022
Frank Verhoft

RECENSIE

Ingelepeld 22
*waarom maar weinig klopt van
wat ons over voeding is verteld*
Gerda Sterk

KORT

Kort nieuws 24
Tim Trachet

GESCHIEDENIS

De alarmist van zijn tijd 26
*Een ontluisterend beeld
van Nostradamus*
Tim Trachet



“Er wordt zeer veel geld gepompt in onderzoek naar mogelijke medicinale effecten van cannabis. Het geeft de ordinaire softdrug een hip kantje, met weinig resultaat.”

Cannabis als medicijn

Het sop is de kool niet waard

► Auteur: Marleen Finoulst

In Canada trokken meerdere bedrijven die cannabis kweken voor medicinaal gebruik de voorbije jaren naar de beurs. Ook Amerikanen beleggen volop in de wietsector. Net voor het uitbreken van de coronacrisis hadden beleggers wereldwijd voor meer dan 2 miljard euro aan aandelen in de legale cannabissector gekocht.

Cannabisbureau

Cannabis is ‘booming business’, omdat veel wordt verwacht van de medische toepassingen ervan. Met de regelmaat van een klok worden studies gepubliceerd over zogenaamde gunstige effecten van cannabisproducten. Een gekende truc, want als gevolg van de media-aandacht voor dit onderzoek gaan nog meer mensen investeren in de cannabisindustrie. De verwachtingen zijn volgens wetenschappers veel te hoog gespannen en economen waarschuwen de beursgenoteerde bedrijven voor een bubbel.

In eigen land richtte de Limburgse ondernemer Joris Vanvinckenroye de startup Cannovex op, een biotech-bedrijfje

“In België werden in het verleden meerdere wetsvoorstellen ingediend om het medicinaal gebruik van cannabis te regelen, maar deze werden nooit ernstig besproken.”

gevestigd in Kinrooi, dat investeert in medicinale effecten van cannabis. Een cannabisplantage start je niet zo maar. Om cannabis te mogen kweken voor onderzoek, beloofde de voormalige minister van Sociale Zaken De Block een cannabisbureau op te richten binnen het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG) dat de kweek voor onderzoeksdoeleinden zou legaliseren. Dat bureau bestaat tot op heden nog niet. Cannovex paste daar een mouw aan door in Nederland wiet te kweken voor haar onderzoek. Daar kreeg het jonge bedrijf wel de toestemming. In België werden in het verleden meerdere

wetsvoorstellen ingediend om het medicinaal gebruik van cannabis te regelen, maar deze werden nooit ernstig besproken in het parlement.

THC heeft beperkte effecten

Cannabis, ook wel marihuana of wiet genoemd, bestaat uit de gedroogde bloemen van de vrouwelijke plant van *Cannabis sativa L* (henneplant). Cannabis bevat twee werkzame stoffen: het roesopwekkende THC (tetrahydrocannabinol) en CBD (cannabidiol), een stof zonder roeseffect. De cannabisolie die je vrij kan kopen,

“THC heeft een aantal gunstige effecten, o.a. op spastische spiersamentrekkingen, chronische pijn, misselijkheid als gevolg van chemokuren en om de eetlust te verbeteren bij aidspatiënten.”



bevat enkel CBD en mag slechts sporen van THC bevatten. Nochtans is vooral het THC interessant. THC heeft een aantal gunstige effecten, o.a. op spastische spiersamentrekkingen, chronische pijn, misselijkheid als gevolg van chemokuren en om de eetlust te verbeteren bij aidspatiënten. Deze effecten zijn aangetoond in studies, zij het vaak van lage kwaliteit.

In België is er op dit moment slechts één geneesmiddel op de markt met als actief bestanddeel THC: Sativex®, een mond-spray die soms wordt voorgeschreven aan personen met multiple sclerose (MS), een aandoening die met pijnlijke spierspasmen kan gepaard gaan. Het gebruik ervan wordt streng gecontroleerd en de mond-spray wordt enkel op doktersvoorschrift afgeleverd. Terecht, want THC kan verslaving in de hand werken, en het product heeft ook bijwerkingen zoals vermoeidheid en duizeligheid.

CBD werkt niet

Het leeuwendeel van de cannabisproducten die vandaag verkocht worden, zonder voorschrift en zelfs in de apotheek, mogen

“Cannabis toedienen via het roken van een joint is medisch onverantwoord omdat het roken van cannabis net zo schadelijk is als het roken van tabak.”

hoogstens kleine sporen van het roesopwekkende THC bevatten. Ze bevatten haast enkel CBD. CBD heeft geen overtuigend effect op de gezondheid, terwijl er overall CBD-shops verschijnen. Ze pikken een graantje mee van de hype rond medicinale cannabis. Veel mensen gebruiken cannabisolie omdat ze overtuigd zijn dat het kalmeert of pijnstillend werkt. De verkoop van CBD-producten door sommige apothekers wekt bovendien de indruk dat het gaat om een werkzaam product, al verkopen de meeste apothekers het niet.

Ook het internet staat vol met verhalen van personen die beweren genezen te zijn van kanker dankzij cannabis, maar dergelijke anekdotes zijn oncontroleerbaar en niet geschikt als bewijsvoering. Laboratoriumonderzoek vindt enig effect van cannabis(olie) op kankercellen, maar dit wordt niet bevestigd in studies met patiënten.

Er is tot nader order enkel een werkzaamheid aangetoond bij bepaalde vormen van dramatische epilepsie bij kinderen zoals het syndroom van Dravet. Voor “gewone” vormen van epilepsie is de stof niet werkzaam, wat veel patiënten niet tegenhoudt om veel geld uit te geven aan CBD middeljes of zelfs joints.

Werkingsmechanisme

Het lichaam maakt stoffen aan met een structuur die verwant is aan THC. Men noemt ze de endocannabinoïden. Endocannabinoïden binden op receptoren die

zich onder andere op zenuwcellen bevinden. Deze bindingen beïnvloeden diverse fysiologische processen, waaronder voedselinname en pijn. Sinds de ontdekking van de cannabisachtige receptoren is de interesse in medicinale cannabis alleen maar toegenomen. Wanneer THC op deze receptoren bindt, bekomt men eveneens een eetluststimulerend en pijnstillend effect.

Helaas veroorzaakt medicinale cannabis ook heel wat nevenwerkingen, wat het minder bruikbaar maakt als medicijn. Zo kan THC angst en paniek veroorzaken. Bij daarvoor gevoelige personen is de kans op de ontwikkeling van schizofrenie reeel. Daarom is psychose of een familiale voorgeschiedenis van schizofrenie een absolute contra-indicatie voor medicinale cannabis.

Ook verslaving is niet uit te sluiten. Tot de mogelijke lichamelijke nevenwerkingen rekt men vermoeidheid, duizeligheid, bloeddrukval, versneld hartslag, droge mond en vraatzucht. Het toedienen van cannabis via het roken van een joint is medisch onverantwoord omdat het roken van cannabis net zo schadelijk is als het roken van tabak. Bovendien zijn joints meestal zelf gerold en zonder filter. Daarom wordt soms met een vernevelaar gewerkt die de werkzame bestanddelen laat verdampen.

Marleen Finoulst
is arts en journalist

De kracht van verhalen

Over onze drang naar samenhang

▶ Auteur: Patrick Vermeren

Toen ik in 2016 door de Koninklijke Militaire Academie van het Nederlandse Ministerie van Defensie werd gevraagd om een TEDx Talk te houden, dienden we als sprekers een aantal voorbereidingen en repetities bij te wonen om een krachtig verhaal te leren vertellen. Omdat er mij ook technieken uit NLP gesuggereerd werden, bekeek ik alles door een skeptische, ja zelfs argwanende bril. Men bezwoer mij bovendien dat ik absoluut 'dramatic relief' ofwel onprettige emoties in mijn verhaal zou moeten stoppen om het publiek te 'raken'.

De literatuur die ik toen consulteerde over de kracht van *storytelling* overtuigde mij echter geenszins omdat de referenties of niet verwezen naar peer-reviewed academische publicaties of fel gecontesteerd waren¹. Anders is het gesteld met het boek van Rolf Zwaan dat recent verscheen. In 'Drang naar samenhang' doet deze hoogleraar Biologische en Cognitieve psychologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam onderzoek naar de psychologie van het begrijpen en verhalen spelen daar een centrale rol in. In dit artikel bespreek ik dit boek, lever ik er commentaar op en vul ik mijn (voorlopige) conclusies uit vorige artikels aan.

1. Eén van de referenties was Paul Zak, ook wel 'doctor love' genoemd, omdat hij beweerde dat een neusspray met oxytocine mensen zou vriendelijker maken. Daar kwam heel wat kritiek op, ook al omdat oxytocine ons tegelijk vijandiger maakt tegen leden van de 'outgroup'. Zie bijvoorbeeld <https://neurocritic.blogspot.com/2012/07/paul-zak-oxytocin-skeptic.html>

ZWAAN SAMENGEVAT

Volgens Zwaan betekent 'begrijpen' zoveel als: interne (situatie)modellen van de wereld vormen, die je verbindt met je achtergrondkennis. Onze drang naar samenhang zorgt ervoor dat we losse feiten en gebeurtenissen in een ordelijk verhaal gieten. Deze drang kan ons echter parten spelen om verbanden en patronen te zien waar die er niet zijn. Wij worden bovendien ook bestookt met "misinformatie, desinformatie, bullshit, obscurantisme, bij elkaar gefantaseerde journalistiek, frauduleuze wetenschap en complottheorieën" (blz. 186).

Bovendien willen we altijd bij een groep horen die een overtuiging aanhangt, en soms hebben we daar veel offers voor gebracht. Het boek is niet alleen een goede, heldere en zelfs luchtige samenvatting van de literatuur inzake krom- en complotdenken, Zwaan reikt bovendien ook complementaire verklaringen aan vanuit zijn vakgebied. Skeptici zullen ook blij zijn met zijn bronvermelding.

Er hoort trouwens ook een podcast bij, die je hier kunt beluisteren: https://www.boompsychologie.nl/product/100-10262_Drang-naar-samenhang#extra





In vorige artikels (lentenummer 2020 en winternummer 2020) wees ik al op onze drie grote drives of meta-motieven, die elk op hun manier bijdragen om de natuur en onze sociale omgeving onder controle te hebben, of op zijn minst een gevoel van controle te krijgen. Ik herhaal ze hier bondig, omdat ze alle drie relevant zijn in het boek van Zwaan. Elk van deze drie heeft namelijk een aandeel in de oorzaken waarom mensen in onzin geloven en die ook verspreiden.

De mens als sociaal dier (1)

We zijn een soort die in groep leeft. Voor onze nomadische voorouders was overleven sterk afhankelijk van de bescherming tegen roofdieren of vijandige groepen, de samenwerking en de taakverdeling binnen de eigen groep. Deze eigen groep zal ik vanaf nu de ingroup noemen. Behoren tot een groep heeft ook psychologische effecten. Zo hebben gevoelens van verbondenheid, geborgenheid en het ervaren van sociale steun een weldoend effect.

Afwijken van de gebruiken, normen, waarden en zelfs gedachtegoed was echter ronduit gevaarlijk. Wanneer je uit de groep gegooid werd, ging je in vele gevallen een gewisse dood tegemoet. Niet te verwon-

“In ‘Drang naar samenhang’ doet Rolf Zwaan onderzoek naar de psychologie van het begrijpen. Verhalen spelen daar een centrale rol in.”

deren dat genetische mutaties die leidden tot schrik om uit de groep gegooid te worden, zich verspreidden in de populatie, en nog steeds deel uitmaken van onze genetische erfenis.

Maar deze drijfveer om erbij te horen impliceert ook een *coalitional instinct*, zoals John Tooby in 2017 stelde op edge.org. In het lentenummer van *Wonder en is gheen wonder* van 2020 ging ik hier uitgebreid op in. De term betekent kort gesteld dat we ons automatisch rekenen tot enkele coalities (ook wel ‘ingroup’ genoemd) en vijandig staan tegenover leden van een andere coalitie (outgroup).

De competitieve mens (2)

Bij sociale soorten is binnen een groep vaak strijd om de hiërarchische positie. Deze strijd kan heel fysiek zijn, zoals bijvoorbeeld bij mannelijke herten, of heel subtiel geregeld via hormonen en feromonen zoals bij bijen, of de verworven positie kan bekomen of in stand gehouden wor-

den door het vormen van coalities zoals bij chimpansees. Voor een groep levert het voordelen van rolverdeling en tijdelijke stabiliteit op, waardoor minder conflicten voorkomen.

Bij de mens speelt zich dezelfde strijd af om de (dominantie)hiërarchie en status, met evidente voordelen zoals een groter deel van de (economische) koek in contexten met schaarste, zelfzorg en zorg voor het nageslacht, maar ook toegang tot interessante seksuele partners.

Bovendien zien we deze competitie niet alleen binnen de eigen groep, maar ook met andere soorten (bijvoorbeeld de strijd tussen hyena’s en Afrikaanse wilde honden), en met andere groepen van dezelfde soort. Ook dit is bij de mens niet anders.

De betekenisgevende mens (3)

Een derde universeel biologisch kenmerk, is dat wij een diepe behoefte hebben om de wereld te verklaren en te voorspellen.

Mensen rekenen zich vanzelf tot enkele coalities (ook wel ‘ingroup’ genoemd) en staan vijandig tegenover leden van een andere coalitie (de outgroup).





Organismen met een brein trekken de natuur in om voldoende voedsel en seksuele partners te vinden. Deze behoefte motiveert ons om onze omgeving te verklaren en voorspellen.

“Onze behoefte aan begrip is volgens onderzoekers zoals Rolf Zwaan zelfs zo fundamenteel, dat onbegrip ontwrichtend werkt.”

Organismen met een brein trekken de natuur in om voldoende voedsel en seksuele partners te vinden. Deze behoefte motiveert ons om onze omgeving te verklaren en voorspellen. In alle culturen heeft de mens de diepe behoefte om de wereld, de natuur en zijn sociale omgeving te ordenen, structureren en begrijpen. Heel veel mensen willen ook weten waar we vandaan komen, welke bedoeling er achter het leven zit. Veel mensen willen zelfs niet stilstaan bij het idee dat evolutie doelloos is, en er misschien of wellicht helemaal geen doel achter het leven zit en dat we best zelf invullen hoe we een zinvol leven kunnen leiden.

Een tweede luik in die betekenisgeving is dat we ook de toekomst willen voorspellen. Kunnen voorspellen wat er gebeurt tijdens de diverse seizoenen was ongetwijfeld nuttig voor de voedselvoorziening en de bescherming tegen de weers elementen. Onze genetische erfenis maakt dat de hedendaagse mens niet alleen graag zijn financiële en economische toekomst wil voorspellen, maar ook trivia zoals welk

weer het de volgende dagen zal worden en fundamenteeler zaken zoals of onze partner wel trouw zal blijven om kinderen tot volwassenheid te brengen (vanuit heteroperspectief).

Het is ook de belangrijkste verklaring waarom veel mensen nog altijd bovennatuurlijke verklaringen zoeken voor ons ontstaan en bestaan. Bijna alle grote wereldreligies hebben een theorie over wat er na de dood zal gebeuren, de ene al aantrekkelijker dan de andere. Onze behoefte aan begrip is volgens onderzoekers zoals Rolf Zwaan zelfs zo fundamenteel, dat onbegrip ontwrichtend werkt.

Het interessante voor ons skeptici is dat Zwaan vanuit zijn vakgebied bijkomende verklaringen aanreikt voor de mechanismen achter geloof in en verspreiding van misinformatie (onvrijwillig) en desinformatie (opzettelijk). Ik hanteer hierna even een andere volgorde, omdat deze nauwer aansluit bij de chronologie van de totstandkoming van misinformatie, desinformatie en complotten.

De invloed van competitie om status

In de strijd om hiërarchie en status speelt eerst en vooral de interne competitie tussen individuen een rol. Het scala aan competitieve ‘technieken’ is ongemeen breed: dit kan gaan van discussiëren en

argumenteren, pochen en overdrijven, tot zelfbedrog en bedrog en het afbranden van concurrenten. Zij behoren allen tot het menselijke gedragsrepertoire.

Al is het ontegensprekelijk belangrijk om juiste beslissingen te nemen om te overleven, ons brein is ver van feilloos en maakt in een aantal domeinen tal van fouten. Zo is het volgens cognitieve gedragstherapeut Robert Leahy vaste prik om bij angst de gevaren of de negatieve gevolgen ervan te overdrijven. Dat is niet zo erg, want beter een keer te veel vluchten dan het gevaar te onderschatten. Die calorieën vul je snel weer aan, maar uit de doden opstaan is er niet bij.

Ook bij boosheid zien we overdrijving (alweer, altijd, nooit...). Dat is al wat minder onschuldig, want boosheid zal wel vaker tot agressie en zelfs doodslag hebben geleid. Ook in discussies speelt onze competitiedrang. **Een relevante bevinding uit de evolutionaire psychologie² is dat ons geëvolueerde brein in discussies niet de waarheid zoekt, maar er vooral naar streeft de discussie te winnen.** Wie het politieke theater volgt zal dit zeker herkennen. Inderdaad, heel wat mensen houden van de discussie om de discussie. De ander onder tafel praten lijkt veel mensen genot te verschaffen.

2. *The Enigma of Reason*. Dan Sperber & Hugo Mercier (2017)

Gebrek aan kennis over het thema weerhoudt veel mensen er niet van de discussie aan te gaan. Zij zullen wel argumenten oppikken of (uit)vinden die hun vooroordeel bevestigt. Het proces ziet er ongeveer als volgt uit:

- (1) we vormen snel een bepaald idee of vooroordeel over een bepaald thema;³
- (2) we gaan meestal op zoek naar bewijzen of indicaties ter bevestiging van ons vooroordeel (theorie rond de confirmatieneiging of vooroordeelsbevestiging). *Motivated reasoning* is volgens de *Skeptic Dictionary* confirmatieneiging "to the next level": mensen hebben een motief om actief een redenering op te zetten die hun eerdere overtuiging bevestigt;
- (3) wanneer we informatie krijgen die ons vooroordeel aan het wankelen brengt, ervaren we emotioneel ongemak (de cognitieve dissonantietheorie van Festinger);
- (4) vervolgens proberen we die dissonantie weg te werken op tal van manieren, gaande van negeren, ontkenning, cherrypicking, Trumpiaanse alternative facts produceren, tot kwaad worden.

Aldus zijn we klaar om de discussie trachten te winnen.

Binnen de eigen groep krijgen we ook status wanneer we de ideeën van onze groep verdedigen. Zwaan verwijst in zijn boek naar onderzoek dat beschrijft hoe mensen die veel volgers krijgen op sociale media, of veel 'likes' krijgen, zelfs berichten delen waarvan ze zelf denken dat ze niet waar zijn. **Ze interpreteren de 'likes' als tekens van hun status, bekendheid of populariteit, en dit is één van de complementaire verklaringen waarom desinformatie zo welig tiert.**

De invloed van onze coalitie-instincten

We willen ook niet alleen bij een groep horen, we vormen altijd coalities. Coalities moeten volgens John Tooby gezien worden als groepjes van individuen die denken dat ze eenzelfde abstracte identiteit delen. Skeptici bijvoorbeeld. Of antivaxers.

Het probleem hiermee, zoals John Tooby en collega's aantoonde, is dat we andere groepen (*outgroup*) vaak als inferieur aan onze groep of zelfs als de vijand zien. Deze coalitie-instincten zitten ingebakken in ons DNA. Volgens Tooby hadden mensen met coalitie-instincten immers een duidelijk voordeel tegenover andere individuen: door zich effectief te kunnen mobiliseren, coördineren en cohesie te vertonen, konden ze het hoofd bieden aan andere groepen, zelfs als deze numeriek in overmacht waren.

We zien hetzelfde fenomeen bij chimpansees: individuen aan de top die goede coalities kunnen vormen, kunnen aan de macht blijven. Bij primaten zoals chimpansees en mensen speelt fysieke dominantie een veel kleinere rol dan de vaardigheid om goede coalities te vormen. Bij de mens spelen coalitie-instincten ook een rol bij abstracte ideeën. Twee opvallende gedachtecoalities vinden we in religie en politieke ideologie. Denken we maar aan de historische polarisatie tussen de verschillende grote religies of de vaak irrationele twisten tussen politieke partijen.

Het probleem met coalitievorming is dat we andere groepen vaak als inferieur aan onze groep of zelfs als de vijand zien.



“Mensen zijn zelfs bereid om hun loyaliteit aan de eigen groep aan te tonen door mensen uit groepen met andere overtuigingen te doden.”

Mensen zijn bereid om hun loyaliteit aan de eigen groep aan te tonen door het meest bizarre gedachtegoed van de eigen groep te verdedigen, en zelfs mensen uit groepen met andere overtuigingen te doden of – door een extreme vorm van loyaliteit – zich over te geven aan zelfmoordterrorisme. Dat laatste gebeurt gelukkig uitzonderlijk vrijwillig en gebeurt meestal onder druk (bijvoorbeeld de Japanse kamikazepiloten). **We moeten uit deze vaststellingen vooral onthouden dat mensen bereid zijn héél ver te gaan in het verdedigen van het gedachtegoed van de ingroup en het aanvallen van leden van de outgroup.**

De invloed van onze drang om te verklaren en voorspellen

Het is vooral over dit derde grote metamotief dat het boek van Zwaan interessante nieuwe bevindingen aanreikt. Zwaan stelt dat het Latijnse woord *comprehendere* goed samenvat waar het om gaat: *con/com* = samen en *prehendere* = grijpen. Zo komen we tot de samenstelling dat de mens dingen wil grijpen en samenvoegen. Hoe proberen we de dingen dan te begripen? Volgens Zwaan door een samenhangend model of situatiemodel te maken van een bepaald iets in de wereld.

Hulpmiddelen voor het situatiemodel

Om de wereld te verklaren en voorspellen via een situatiemodel gebruiken we hulpmiddelen (tools) zoals framing, metaforen, analogieën, illustraties, etiketten en mentale voorstellingen. Ik geef enkele voorbeelden van Rolf Zwaan om dit te illustreren.

Zo hebben we het aan Wallace Broecker te danken dat we begrijpen hoe de warme golfstroom werkt, door zijn analogie met een lopende band in de fabriek.

Als mensen zeggen dat iets viraal gaat op sociale media, gebruiken we onze beperkte kennis over virussen toch om te begrijpen dat dit betekent dat het idee zich snel kan verspreiden omdat het ‘besmettelijk’ is. Van zodra men het etiket “terroristische aanslag” kleefde op de inslag van de twee vliegtuigen in de Twin Towers in New York,

konden mensen zich een voorstelling maken bij de daders en hun doelen, maar ook andere verklaringen uitsluiten (met uitzondering van die-hard complotdenkers uiteraard).

Samenhangende verhalen

In onze zoektocht naar verklaringen en voorspellingen vertonen we volgens Zwaan een onstuitbare drang naar samenhang. Deze helpt ons namelijk om het gevoel te krijgen dat we de wereld begrijpen en onder controle hebben. Voordat we wetenschap en systematisch onderwijs kenden, dachten de mensen de wereld te begrijpen door de spirituele of religieuze stichtingsverhalen.

Die samenhang komt er ongeveer als volgt: we bouwen **interne situatiemodellen** om de wereld te begrijpen. Deze situatiemodellen vullen we aan met **achtergrondkennis**. Zo bouwen we dan een verhaal. Fundamenteel aan deze behoefte om te verklaren en voorspellen is onze drang naar **logica en structuur**. Ook vandaag stelt Zwaan vast dat jonge kinderen protesteren wanneer een verhaal niet volgens een bepaalde logica of structuur verloopt. Mensen willen ook graag dat de verhalen herkenbaar zijn, hen persoonlijk roeren en dat alles wat in een verhaal zit relevant is. Zelfs ons eigen leven zien we als een samenhangend verhaal.

Een ander element in de drang naar samenhang is onze neiging om altijd naar **verbanden te zoeken**. We zien dan ook overal verbanden en gaan daar vaak ten onrechte causaliteit aan toeschrijven. Maar mensen ontwaren ook verbanden waar er helemaal geen zijn. Denken we maar aan pareidolie, of het fenomeen waarbij we emoties, mensen en dieren in dingen menen te herkennen.

Zwaan verwijst naar experimenten van de psycholoog Frank Keil waaruit zou blijken dat mensen gemakkelijker mentale causaliteit aanvoeren dan fysische causaliteit. Een voorbeeld van de antropoloog E.E. Evans-Pritchard van de Azande laat zien dat de Azande wel begrijpen dat termieten een schuur hadden aangevreten (fysische causaliteit), maar toen deze instortte net op het moment dat er mensen in de schuur zaten, schreven zij dit toch toe aan hekserij (mentale causaliteit, een kwade agens die dit veroorzaakt).

Door die neiging om vooral mentale causaliteit te zien, hebben we de dus de neiging **overal een ‘agens’** in of achter te zien: een dier, een mens, een kwade genius, een bovennatuurlijke demon of een boven-

natuurlijke god... Zwaan stelt dat we het ‘mensschema’ het meest toepassen, ook voor niet-menselijke zaken. Hij verwijst naar antropologen die dit onze overactieve *agency detector* noemen, en bemerkt dat dit hetzelfde is als wat filosoof Daniel Dennett de *intentional stance* noemt.⁴

Al deze elementen bieden ons voordelen om de wereld te begrijpen, landkaarten te lezen, te snappen welk gedrag van ons verwacht wordt bij het zien van een verkeersbord enzovoort. Maar ze kunnen ook even gemakkelijk leiden tot misverstanden, *bullshit* en complottheorieën. **Verspreiders van valse berichten zoals misinformatie of desinformatie maken volgens Zwaan misbruik van onze drang naar samenhang.**

Welke oplossingen ziet Zwaan?

Zoals zo vaak ben ik met grote verwachtingen aan dit boek begonnen, maar helaas blijf ik ook hier op mijn honger. Zwaan geeft vooral advies hoe je er zelf tegen te wapenen, maar reikt eigenlijk geen adviezen aan hoe je de discussie met ‘afgedwaalden’ moet aangaan. In elk geval mis ik hier de onderbouwing die hij in de rest van het boek wel biedt. Hierna volgen letterlijk zijn (klassieke) aanbevelingen:

- ◆ Wees je bewust van de effecten van schema’s
- ◆ Wees je bewust van het bevestigingsvooordeel
- ◆ Gebruik het scheermes van Hanlon (“schrijf nooit aan kwade opzet toe wat afdoende kan verklaard worden door domheid”)
- ◆ Probeer eens een ander perspectief in te nemen
- ◆ Besef dat het gemak waarmee je gebeurtenissen in een verhaal kunt vangen geen bewijs is voor de juistheid van dat verhaal
- ◆ Weet wat de functie van de boodschap is
- ◆ Herken misinformatie en desinformatie beter (o.a. slechte spelling is volgens hem een indicatie dat het onderzoek niet ernstig gebeurde)
- ◆ Begrijp wetenschappelijke resultaten beter (hier geeft hij tips)
- ◆ Herken bullshit of obscurantisme beter (hier geeft hij tips en voorbeeldvragen)

3. Dit gebeurt vrij snel. Zeker als we een emotioneel ingegeven standpunt innemen, zijn deze emoties moeilijk in te tomen door de rede. Psycholoog Jonathan Haidt (*The Righteous Mind*, 2012) vergelijkt dit met de olifant (de emotie) en zijn berijder (de rede): de olifant is veel sterker en als deze ‘op hol slaat’, kan de berijder niet veel meer corrigeren.

4. Niet vermeld in het boek: *skepticus* en psycholoog Michael Shermer noemt dit agenticity.

Pareidolie is het fenomeen waarbij we emoties, mensen en dieren in dingen menen te herkennen



Wat kan je doen om anderen te overhalen?

Alle mensen zijn geneigd om via verklaringen en voorspellingen de natuur en de sociale omgeving onder controle te krijgen. Sceptici ontsnappen daar trouwens ook niet aan. Vele sceptici, waaronder ikzelf, zoeken ook naar de heilige graal om desinformatie en fake news met groot succes te bestrijden. Kan het lukken om mensen uit de konijnenpijp vol zelfbevestiging te halen? Theoretische beschouwingen zijn er genoeg maar het ontbreekt vooralsnog aan betrouwbaar, gerepliceerd empirisch onderzoek.

Ik geef hierna de aanbevolen strategieën die ik in vorige artikels beschreef, aangevuld met de inzichten en aanbevelingen in de boeken van Brecht Decoene, Hugo Mercier en Rolf Zwaan.

Preventief

- ◆ Verspreid zoveel mogelijk juiste informatie. Educatie helpt.
- ◆ In bepaalde mate en wanneer mogelijk heeft inoculatie of *prebunking* succes: waarschuw mensen op voorhand dat er foute informatie zal verspreid worden en zelfs complottheorieën zullen ontstaan. Deze aanpak had bij de huidige coronacrisis mogelijk toch meer mensen kunnen wapenen tegen de onzin die nu verspreid wordt en die mensenlevens kost.

Curatief

- ◆ Zet naast de misinformatie of desinformatie een alternatieve verklaring, de juiste dus. Zaai waar mogelijk wantrouwen over de oorsprong van de foute informatie. Leg het gebrek aan expertise bloot, wijs op de academische consensus, het ontbreken van wetenschappelijke publicaties terwijl het omgekeerde wordt beweerd enzovoort. Vraag naar bewijzen van de stelling.
- ◆ Indien het snel moet gaan of je verrast wordt is de beste strategie volgens Decoene, Zwaan en Mercier om vragen te stellen. Stel vragen aan de persoon die vatbaar lijkt voor misinformatie of zelfs desinformatie:
 - o Hoe weet je dat?
 - o Wat zijn je bronnen?
 - o Heb je dat rechtstreeks van de persoon zelf?
 - o Waarop is dat gebaseerd?
 - o Wie denkt dat?

- o Kan je verklaren hoe dat werkt?
- o Wat vinden wetenschappelijke experts hiervan?
- o Blijf daarbij bij de kern en dwaal zelf niet af en laat je ook niet afleiden door afwijkingen van de ander (Brecht Decoene).

- ◆ Hoe moeilijk het ook is, probeer altijd respectvol te zijn en bewaar je kalmte (Brecht Decoene). Wanneer mensen zeer sterk defensief of emotioneel reageren (bijvoorbeeld boos) kan je proberen empathisch te zijn, bijvoorbeeld door te stellen: “ik kan me voorstellen dat je het niet prettig vindt te horen dat wat je geloofde verkeerd zou zijn, ik heb hetzelfde gevoel al vaak gehad”.
- ◆ Bij wie ervoor openstaat kan je, indien je de materie beheerst, eventueel aan psychoeducatie doen: je kan bijvoorbeeld een aantal psychologische processen uitleggen die ik hier uiteenzette. En hen wijzen op onze vatbaarheid voor coherente verhalen die een waarschuwing en een slechterik/slechte elite bevatten.

- ◆ In het eerder uitzonderlijke geval waarin mensen werkelijk bereid zijn tijd en energie te stoppen in het onderzoeken van hun overtuigingen, kan de zelf-overtuigingstechniek wel eens werken (*self-persuasion*, Elliot Aronson, Briñol et al.), waarbij mensen op een heel transparante manier wordt gevraagd om overtuigende argumenten te genereren die een bepaalde overtuiging zouden kunnen onderuit halen. In de cognitieve psychologie betekent *the generation effect* dat we de argumenten die we zelf produceren beter onthouden dan de argumenten die anderen ons aanreiken.

Een typische opdracht aan een kleine discussiegroep van 3 tot 4 mensen luidt als volgt: “volgens ons is deze stelling fout, bedenk zelf argumenten waarom deze fout zou kunnen zijn”.

Je zou hen ook aan Popperiaanse falsificatie kunnen laten doen door hen bijvoorbeeld de vraag te stellen: “Wat zou er zich moeten voordoen opdat je je ideeën zou willen bijstellen. Volgens Brecht Decoene heeft het geen zin verder te gaan indien de persoon hier geen enkele bereidheid toe toont. Je verliest alleen maar je energie en misschien wel je geduld.

Patrick Vermeren

is HR-professional, schrijver, journalist en bestuurslid van SKEPP.

BRONNEN

Aronson, E. (1999). The power of self-persuasion. *American Psychologist*, 54(11), 875–884.

Briñol, P., McCaslin, M. J., & Petty, R. E. (2012). Self-generated persuasion: Effects of the target and direction of arguments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(5), 925–940.

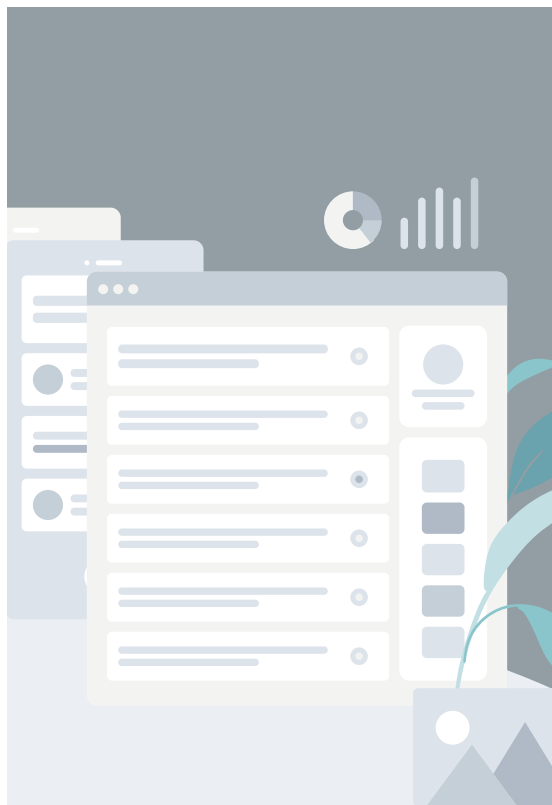
Decoene, Brecht (2016). *Achterdocht. Tussen feit en fictie. Kritisch omgaan met complottheorieën*. ASP – Academic and Scientific Publishers

Maertens, R., Roozenbeek, J., Basol, M., & van der Linden, S. (2021). Long-term effectiveness of inoculation against misinformation: Three longitudinal experiments. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 27(1), 1.

Mercier, Hugo (2020). *Not born yesterday. The science of who we trust and what we believe*. Princeton University Press, New Jersey, Verenigde Staten.

Mercier, H., & Sperber, D. (2017). *The enigma of reason*. Harvard University Press.

Zwaan, Rolf (2021). *Drang naar samenhang. De psychologie van het begrijpen*. Boom Uitgevers Amsterdam, Nederland.



De polygraaf een controversieel instrument

▶ Auteur: Ine Van der Cruyssen

Er zijn weinig testen waar zoveel polemiek over bestaat als over de polygraaf. Non-believers vergelijken believers met anti-vaxxers die jaren wetenschappelijk onderzoek negeren. Believers verwijten non-believers dat een gefabriceerde laboratoriumstudie weinig kan zeggen over hoe het er in de praktijk werkelijk aan toe gaat, en dat de praktijk het nut van de polygraaf wel al bewezen heeft.

Wegens corona en een tijdelijk gebrek aan een wettelijk kader lag het gebruik van de polygraaf in België een tijd stil, en non-believers haalden gerust adem. Toen de polygraaf in juli 2021 na anderhalf jaar opnieuw werd boven gehaald, werd het debat opnieuw aangewakkerd. Was de polygraaf niet beter onder het stof gebleven? Of biedt de polygraaf toch een meerwaarde in politieonderzoek? Op 10 september 2021 werd de discussie geopend op de studiedag rond het gebruik van de polygraaf, georganiseerd door het *Centre for Policing and Security*. In wat volgt bespreek ik enkele van de reflecties die vanuit verschillende invalshoeken werden aangehaald.

De polygraaf in België

De polygraaf (ook wel leugendetector genoemd, wat bijzonder misleidend is aangezien het instrument in feite nervositeit en opwindning in kaart brengt) heeft een lang en controversieel verleden. De vroegste versie van een polygraafinstrument werd ontwikkeld in 1921, toen John Larson enkele metingen die afzonderlijk een veelbelovende maatstaf voor liegen leken te zijn, combineerde in één enkel instrument. De polygraaf zoals we die vandaag kennen in België meet veranderingen in onder andere huidgeleiding, hartslag en ademhaling tijdens het horen en beantwoorden van een reeks vragen die aan een verdachte worden voorgelegd.

Volgens de meest dominante polygraafmethode, "the Comparison Question Technique" (Raskin & Honts, 2002), worden relevante, misdrijfgerelateerde vragen (b.v. "Heb jij de keel overgesneden van X?") vergeleken met niet-specifieke vragen (b.v. "Heb je ooit een belangrijke leugen verteld?"). De veronderstelling (!) achter deze methode is dat de persoon die X heeft vermoord, sterkere fysiologische reacties zou vertonen op de relevante vragen dan op de vergelijkende vragen, terwijl een onschuldige verdachte net het tegenovergestelde patroon zou vertonen. Dit idee wordt echter fel gecontesteerd omdat het helemaal niet zeker is dat die controlevragen een goede baseline vormen (Lilienfeld et al., 2010).

België is het enige land in Europa waar de resultaten van een polygraaf test toegelaten zijn als bewijs in de rechtbank (zij het enkel als ondersteunend bewijs). In het pre-corona tijdperk waarin er nog een wettelijk kader rond de polygraaf was, werden er jaarlijks een goeie 400 testen afgenomen. Één van de redenen waarom de polygraaf nog steeds wordt gebruikt in België, is zijn geclaimde hoge accuraatheid.

Accuraatheid

Sommige auteurs beweren dat de polygraaf 74 tot 89% van de schuldige verdachten correct classificeert en 59 tot 83% van de onschuldige verdachten (Meijer & Verschuere, 2010). Deze accuraatheden zijn relatief hoog, zeker aangezien de gemiddelde mens zonder polygraaf hopeloos is in het herkennen van leugens. De accuraatheid van mensen om leugens op te sporen met het blote oog ligt niet veel hoger dan 50% of kansniveau (Bond & DePaulo, 2006). Dit geldt voor zowel leken als experts zoals politierechercheurs.

“Mensen leggen om allerlei redenen soms een bekentenis af voor feiten die ze niet gepleegd hebben.”

Volgens voorstanders van de polygraaf is deze accuraatheid nog indrukwekkender als je in rekening brengt dat geen enkel bewijsstuk in een politiedossier een accuraatheid van 100% heeft. Zelfs voor iets wat zo sluitend lijkt als een bekentenis blijkt uit zowel onderzoek als de praktijk dat mensen om allerlei redenen soms een bekentenis afleggen voor feiten die ze niet gepleegd hebben. Ook DNA bewijs, met een accuraatheid van maar liefst 99%, heeft zo zijn beperkingen aangezien het geen schuld aantoonst. Het is dus belangrijk dat alle onderdelen in een politiedossier kritisch bekeken worden. De polygraaf is hier geen uitzondering op.

De geclaimde accuraatheid wordt echter stevig betwist, omdat het niet het toestel is dat aangeeft of er een leugen is, maar wel de ondervrager die de grafieken analyseert en interpreteert (Lilienfeld et al., 2010). Combineer dat met eerder onderzoek waaruit blijkt dat de ondervragers zeer onderhevig zijn aan de confirmatieneiging - namelijk bevestiging zoeken in wat ze vermoeden - en het probleem wordt nog gevaarlijker (Nickerson, 1998).

Een ander probleem met de gecontesteerde accuraatheidscijfers van de polygraaf schuilt in het feit dat de foute uitslagen in de meeste gevallen deze van het type "vals positief" zijn. In maar liefst 10 tot 40% van de testen waarin een persoon als leugenachtig wordt bestempeld, blijkt de ver-

“De meeste testen worden aangevraagd door personen die uiteindelijk als niet leugenachtig uit de test komen.”

dachte wel degelijk de waarheid te spreken (Lykken, 1998; Meijer & Verschuere, 2010). Dit brengt natuurlijk het grote gevaar van valse beschuldigingen met zich mee. En zoals de Engelse jurist Blackstone ooit zei: “It is better that ten guilty persons escape than that one innocent suffers.”

In 2003 besloot de Amerikaanse National Research Council alvast dat het onmogelijk is om betrouwbare schattingen van de accuraatheid van de polygraaf te geven. Eén van de problemen is dat mensen verschillende fysiologische reacties kunnen vertonen, en dat deze bovendien geen sluitend bewijs vormen voor bedrog of schuld. Sommige mensen zijn nu eenmaal meer of minder gestresseerd dan anderen wanneer ze ondervraagd worden door de politie. Psychopaten zijn bijvoorbeeld immuun voor angst. Anderen reageren dan weer omdat ze verontwaardigd zijn over de beschuldiging, enzovoort (Ruscio, 2005).

Een excuus dat believers gebruiken is dat de test altijd vrijwillig is. Een verdachte kiest volgens deze redenering zelf of hij al dan niet wil deelnemen aan de polygraaf, niemand kan verplicht worden deze test af te nemen en de test kan op elk moment gestopt worden.

Laatste strohalm

Het vrijwillig karakter van de polygraaf is volgens veel Belgische polygrafisten dan ook een grote sterkte van de test. Het zou namelijk een manier voor onschuldigen zijn om hun onschuld te bewijzen en kan een laatste strohalm zijn voor mensen die door niemand meer worden geloofd. De meeste testen worden dan ook aangevraagd door personen die uiteindelijk als niet leugenachtig uit de test komen. Zo'n resultaat kan de stempel en smet op een persoon verlichten en een helend effect hebben. Polygrafisten noemen de leugendetector dan ook liever een waarheidsdetector, aangezien 65-70% van de geteste personen als waarheidsvertellers uit de test komen.

Het vrijwillig karakter van de test is echter niet zonder risico's. Er is namelijk het gevaar dat het weigeren van de test gepaard gaat met een schuldlabel: “als je niets te verbergen hebt, dan doe je toch gewoon die test?” Het risico op een schuldlabel kan

toch druk leggen op de verdachte waardoor er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de daadwerkelijke vrijwilligheid van de test. Zo werd in het eindpleidooi van het proces van de alom bekende parachutemoord geïnsinueerd dat het feit dat de verdachte een polygraaftest geweigerd had, op haar schuld wees. De advocaat van de tegenpartij pleitte: “Leugens vormen een element van schuld. Als je beticht wordt van moord, dan ga je niet liegen. Dan zeg je, hang mij aan die leugendetector.” (De Morgen, 2010).

Naast onschuldigen die willen aantonen dat ze de waarheid spreken, wordt de polygraaf ook vaak ingezet als *measure of last resort*. Wanneer het onderzoek vast zit en het niet duidelijk is of de verdachte de feiten terecht ontkent, zou een polygraaf-test volgens polygrafisten soelaas kunnen bieden.

De polygraaf-test wordt voornamelijk ingezet in dossiers waar de waarheidsbevinding nog niet voldoende heeft opgeleverd. Tijdens deze 3 à 4 uren durende ondervraging gaan verdachten die als leugenachtig worden bestempeld door de onderzoeker geregeld overstag en over tot bekentenissen.

Hoewel een verdachte tijdens elke ondervraging door de politie bijstand van een advocaat kan krijgen is dit tijdens een polygraaf-test niet mogelijk. De advocaat van de verdachte mag de test volgen vanuit een volkamer, maar mag in geen enkel geval rechtstreeks tussenkomen of de test onderbreken. De rol van de advocaat blijft dus beperkt tot die van een bloempotadvocaat. De Orde van Vlaamse Balies die alle advocaten in Vlaanderen vertegenwoordigt wijst er dan ook al enkele jaren op dat zij sterke tegenstander zijn van het gebruik van polygraaf-testen in politieonderzoek.

Conclusie

Hoewel de polygraaf een laatste strohalm kan bieden voor onschuldigen die door niemand meer worden geloofd, brengt de test ook enkele belangrijke gevaren met zich mee. Wanneer een onschuldig persoon een polygraaf-test weigert bestaat het risico op een etiket van schuld. Wanneer deze persoon echter besluit de test wel te ondergaan, kan hij gedurende vier uur niet bijgestaan worden door zijn advocaat en bestaat de niet te ontkennen kans van 10 tot 40% dat deze persoon als leugenachtig bestempeld wordt, ondanks het spreken van de waarheid. Het zou je maar eens moeten overkomen.

Ine Van der Cruyssen
is experimenteel psycholoog

BRONNEN

- Blackstone, W. (1769) *4 Commentaries on the laws of England* 352. Oxford: Clarendon.
- Bond, C. F., & DePaulo, B. M. (2006). Accuracy of deception judgments. *Personality and social psychology Review*, 10(3), 214-234. doi:10.1207/s15327957pspr1003_2
- Lilienfeld, S.O., Lynn, S.J, Ruscio, J., Beyerstein, B.L. (2010). 50 Great Myths of Popular Psychology. Shattering Widespread Misconceptions about Human Behavior.
- Lykken, D.T. (1998). *A tremor in the blood: Uses and abuses of the lie detector*. New York: Plenum.
- Meijer, E. H., & Verschuere, B. (2010). The polygraph and the detection of deception. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 10(4), 325-338.
- National Research Council. (2003). *The polygraph and lie detection*. Washington, DC: National Academies Press.
- Nickerson, R.S. (198). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, 2, 175-220.
- Raskin, D. C., & Honts, C. R. (2002). The comparison question test.
- Ruscio, J. (2005). Exploring controversies in the art and science of polygraph testing. *Skeptical Inquirer*, 29(1), 34-39.
- Vermassen haalt in pleidooi snoeihard uit naar Clottemans*. (2010, 18 oktober). De Morgen. www.demorgen.be/nieuws/vermassen-haalt-in-pleidooi-snoeihard-uit-naar-clottemans~bc96863e/

1. Het artikel van Verschuere - die ook zelf sprak op het congres - is een verhalende review en geen oorspronkelijk onderzoek. Het tijdschrift waarin het artikel werd gepubliceerd staat niet erg hoog aangeschreven. (n.v.d.r.)



Mundo Mágico

editie 2022

► Interview: Frank Verhoft

Tayson Peeters is naast de huismentalist van SKEPP de bezieler van *Mundo Mágico*. Van jongsbeen af raakte hij gefascineerd door de kunst van het goochelen. Op latere leeftijd voelde hij zich meer aangetrokken door het mentalisme en alles wat te maken heeft met het afleiden en misleiden van de vijf zintuigen. Kortom: Tayson speelt even graag met je voeten als met je geest.

Als mentalist en scepticus begrijpt hij maar al te goed het belang van kritisch denken. Tayson geeft regelmatig kritische lezingen over cold reading, (zelf)bedrog en illusies. Door middel van de kunst van het mentalisme wijst hij ons op de feilbaarheid van het menselijk waarnemingsvermogen. Een boodschap die voor ons allen regelmatig mag herhaald worden. We trokken Tayson en zijn team voor de microfoon.

“Goochelaars, mentalisme en skepticisme, dat is zó jaren 1990”; hoorde ik laatst. Ben jij in het diepst van je gedachten een boomer met een hang naar James Randi’s gloriejaren in de skeptische beweging?

“Ik ben me enigszins bewust van de historische verbanden. De skeptische exploten van James Randi, en lang voor hem, van goochelaars en *medium busters* als Joseph

Dunninger en Harry Houdini zijn genoegzaam bekend onder skeptici. Tel daar een verkoper van goochelaarstrucs als David Abbott bij en een greintje historisch besef, en je kan stellen dat de combinatie goochelkunst-skepticisme zó jaren 1890 is. Ouder zelfs. En ja, beide periodes vind ik zéér boeiend.”

“Met *Mundo Mágico* zoeken we andere doorsnedes op tussen goochelkunst, mentalisme en kritisch denken. Door contacten met vakgenoten ben ik er mij van bewust dat niet al mijn collega’s de grens tussen *skills* en vaardigheden enerzijds en dubieuze theorieën anderzijds op dezelfde manier ervaren. Vroeger riepen mentalisten zich als eens op spiritistische krachten, op gidsen en geesten van de Andere Zijde. In moderne tijden schermt men vaak met verschillende pseudowetenschappelijke theorieën zoals NLP (neurolinguïstisch programmeren), pseudo-hypnose en het lezen van lichaamstaal.”

“Ik merk op dat ook bij kritische denkers de skeptische slinger soms doorslaat. Mijn lezing van 2019 ging over *cold reading*. Daarbij probeerde ik enkele misverstanden die in de skeptische gemeenschap lijken te bestaan, te identificeren en te duiden.”

Voor de vorige editie gaven Kobe Van Herwegen en Paul Voodini een lezing. Niet meteen de meest uitgesproken skeptici. Een bewuste keuze?

“Zeer zeker. *Mundo Mágico* is niet de plaats om scherp te slijpen. Trouwens, mochten we enkel hardcore skeptici uitnodigen, dan denken we dat zowel het podium als de tent vrij leeg zouden blijven. Voor *Mundo Mágico* zoeken wij experts, gasten die bezeten zijn door hun onderwerpen en daar begeistert over kunnen praten.”

“De Britse mentalist Paul Voodini hielp ons tijdens de eerste editie door de geschiedenis van de séances in Victoriaans Engeland en bracht toch wel enkele serieuze correcties en nuances aan. En ook wel enkele lessen voor skeptici. Zulke séances werden opgevat als een vorm van entertainment waarin overijverig debunkende critici af en toe verloren liepen.”

“Kobe Van Herwegen dan. Samen met zijn vader Christ brengt Kobe al jarenlang de Belgische goochelgeschiedenis in beeld. Ze schreven onder meer *Chapeau, de geheime goochelgeschiedenis van België* (2014) en *Meisje met de feeënvingers, Het magische verhaal van Suzy Wandas* (2019, in het Engels vertaald in 2020). Dat is de



biografie van Suzy Wandas, de Belgische topmagicienne voor wie het firmament van de toenmalige internationale goochelwereld niet hoog genoeg was.”

En dit jaar?

“We hebben Kobe opnieuw uitgenodigd en ook deze keer zal hij graven in de rijke Belgische goochelgeschiedenis. Speciaal voor ons zoekt hij daarbij het schemergebied tussen goochelaars en charlatans op. Hij gaat ons meevoeren naar de Belgische Kermis, Belgisch Congo en het Wereldkampioenschap goochelen. Die man staat niet achter een kathedraal, die geeft geen droge lezing. Kobe heeft een neus voor interessante stukjes geschiedenis en de gave om die op een aanstekelijke manier te delen met zijn publiek.”

“Deze editie deelt hij het podium met Nikolaas Martens, nog zo iemand die bezeten is door zijn vak. Nikolaas is een Gentse goochelaar met een professionele passie en fascinatie voor het spiritisme, en een expertise in spiritistische fenomenen. Hij

zal het hebben over het eerste spiritistische fenomeen: de zwevende tafel.”

“Daarnaast zal Kobe ook een greep uit zijn collectie van litho posters meebrengen, en ze tentoonstellen in een van de kamers van House of Mysteries. Zo worden de verhalen die hij vertelt tijdens de lezing net iets tastbaarder.”

Voor de tweede editie staat ook Todd Landman op het programma. ‘The Academic Magician’, leert Google ons. Wat mogen we verwachten?

“Veel. Heel veel. *Mystery entertainment* dat educatief, verbazingwekkend en entertainend is. Met professor Landman gaan we de filosofische toer op. Hij wil ons vooral aan het denken zetten. Probeer je een optreden voor te stellen dat doorspekt is met filosofie, geschiedenis, politiek en wetenschap. En veel, heel veel amusement.”

“Landman zal ook goochelaars, mentalisten en andere performers aanspreken. Hij is namelijk een uitbinker in het ontwik-

kelen en neerzetten van een podiumpersona, het creëren van een impact op zijn publiek en het ontwerpen van boeiende routines en theatershows. Vaardigheden die hij ook zal belichten tijdens zijn voordracht.”

En zelf sluit je ook deze keer de driedelige lezingenreeks af.

“Klopt. Onder de noemer van *tools of the mind*, zal ik het hebben over ons geheugen, en het gebruik en werking van geheugentechnieken. Kortom, zogenaamde mnemotechnieken. Over het menselijk geheugen, wat het is en hoe het werkt, gaan veel foute denkbeelden de ronde. Denk bijvoorbeeld aan het idee van verdrongen herinneringen en het gebruik van hypnose om die herinneringen terug te halen. Of aan het idee dat ons geheugen werkt als een soort van videorecorder die al onze ervaringen perfect opneemt, en dat er savanten bestaan die te allen tijde toegang hebben tot die perfecte opnames.”



PROGRAMMA

5 FEBRUARI 2022

Kobe Van Herwegen: Historia mágica - Uit de rijke Belgische goochel- geschiedenis

Een magnetiseur, een ventriloquist en een zingende wereldkampioene wandelen het magisch verhaal van Kobe Van Herwegen binnen. De opkomst en het geloof rond hypnose en magnetisme, freaks en rariteiten op de Belgische Kermis, buiksprekers en zakkenrollers in de Afrikaanse kolonies, oplichters in alle vormen en gedaanten en een vrouw als eerste en enige Belgische wereldkampioen goochelen. Het zijn enkele van de hoofdpersonages van een wereld waarin niets is wat het lijkt en de realiteit soms verbazingwekkender is dan de illusie.

Met als basis het levensverhaal van drie markante verwonderaars schets Kobe Van Herwegen in deze nieuwe lezing de Belgische goochelgeschiedenis doorheen de 19de en 20ste eeuw.

Nikolaas Martens: De zwevende tafel

De Gentse goochelaar Nikolaas Martens heeft een professionele passie voor het spiritisme. Hij heeft in de loop der jaren een expertise opgebouwd in spiritistische fenomenen die losgelaten werden tijdens klassieke séances. Nikolaas zal het niet enkel hebben over de zwevende tafel, nummer één op de lijst van spiritistische toestanden. Hij zal het ook demonstreren.



Tentoonstelling

Speciaal voor SKEPP ontsluit Kobe ook enkele unieke originele lithoposters uit zijn collectie. Een exclusieve tentoonstelling die de hoofdfiguren uit de lezing eens zo tastbaar maakt.

19 FEBRUARI 2022

Todd Landman: Tales from the Magiculum

Academische magiër Todd Landman verkent samen met ons die vormen van mysterieus, magisch entertainment die ons doen nadenken over de grote vragen des levens. Aan de hand van zijn optreden probeert Landman antwoorden te formuleren op existentiële, menselijke kwesties als het Leven, en de futiliteit daarvan, collectief bewustzijn en vervreemding.

Landman laat manieren zien waarop performers gespecialiseerd in mysterie en magie, niet alleen hun persona op het podium, maar ook hun act kunnen ontwik-

kelen en uitwerken. Hij belooft ons een hoogst interactieve lezing die niet alleen een beroep doet op uw aspiraties als magisch, mysterieus entertainer, maar ook op uw talenkennis. De lezing is in het Engels.

5 MAART 2022

Tayson Peeters: Arte de la memoria - Geheugenkunst

Er gaan tal van pseudowetenschappelijke beschouwingen over het geheugen de ronde. Van dure middelstjes en cursussen om het geheugen te 'boosten' worden vooral de verkopers beter.

Skeptici zijn veelal bezig met het kritisch analyseren en aanduiden van zaken die niet werken. Maar deze keer zal Tayson Peeters zijn rol als skepticus binnenste buiten draaien. Tayson wil vooral ingaan op technieken die wél werken.

House of Mysteries

Ook dit jaar gaan de lezingen door in House of Mysteries te Gent, op een steenworp van het Gravenkasteel. Door het harde werk van bezieler Luc Poppe en zijn team is dit theater op korte tijd the place to be geworden voor goochelend Vlaanderen. House of Mysteries, met zijn geresatureerde, feeërieke spiegelent, is meer dan gewoon maar het decor voor Mundo Mágico.



“Een ander topic dat vaak het onderwerp is van pseudowetenschappelijke opvattingen, en zelfs van oplichterij, is geheugenverbetering. Zo worden er (dure) supplementen aangesmeerd om het geheugen te ‘boosten’, en cursussen die betalende deelnemers zouden helpen om het volle potentieel van hun geheugen te bereiken. Jammer genoeg is de inhoud van zulke cursussen vaak grotendeels quatsch.”

“Daartegenover staat dat er ook een heleboel geheugentechnieken bestaan die wél werken, en die de moeite waard zijn om te leren. Technieken die onder meer gebruikt worden door mentalisten en goochelaars, en waarmee verbazingwekkend grote hoeveelheden informatie kan worden onthouden. Het gaat er bij deze technieken niet zozeer om het geheugen te verbeteren of te ‘boosten’, maar eerder om een efficiënt gebruik van het geheugen dat we reeds bezitten. En dat is waar ik me tijdens mijn lezing vooral op wil focussen.”

O ja, vanwaar “Mundo Mágico”?

“Twee redenen. We vonden niet direct een gepaste naam in het Nederlands en we hadden geen zin om lui iets Engels uit de mouw te schudden. Iets met veel klinkers hadden we nodig. Die maken het misschien een beetje kitchy & campy, maar ook zoveel ronkender.”

“Op zich is dat circusachtige ook geïnspireerd door de plaats waar Mundo Mágico doorgaat. Luc Poppe van House of Mysteries had het lumineuze idee om in zijn theaterzaal een authentieke spiegeltent te planten. Combineer dat met een kleine tentoonstellingsruimte tjokvol goochelatributen en dat is dan echt wel dé plaats waar Mundo Mágico móet doorgaan.”

PRAKTISCH MUNDO MÁGICO

Lezingen

5 februari 2022

Kobe Van Herwegen: Historia mágica - Uit de rijke Belgische goochelgeschiedenis

Nikolaas Martens: De zwevende tafel

19 februari 2022

Todd Landman: Tales from the Magiculum

5 maart 2022

Tayson Peeters: Arte de la memoria - Geheugenkunst

De deuren gaan open om 13.00 u.

De lezingen starten om 13.30u.

De deuren sluiten om 18.00 u.

Locatie

House of Mysteries
Jan Botermanstraat 2
9000 Gent

Bereikbaarheid

Wagen

House of Mysteries haakt in op de uitgebreide parkeerinfrastructuur van de stad Gent. Je kan je wagen op loopafstand parkeren op onderstaande parkings:

betalend:

- Parking Karmelieten (tot 21.00 u) – wandelafstand 2 minuten
- Parking Ramen (P8) – wandelafstand 4 minuten
- Parking Vrijdagmarkt (P1) – wandelafstand 9 minuten
- Parking Sint-Michiels (P7) – wandelafstand 9 minuten

niet - betalend:

- Parkeer je wagen op de Park+Ride aan de Weba/Decathlon Gent
- Dan met de gratis Shuttlebus naar Sint-Jacobs, reistijd 15 minuten
- Vanaf Sint-Jacobs ligt het theater op 10 minuten wandelafstand

Trein, tram en bus

House of Mysteries is heel vlot te bereiken met de bus en de tram en ligt op 6 minuten wandelafstand van het openbaar vervoersknooppunt Korenmarkt.

- Van het treinstation Gent Sint-Pieters, neem tram 1 richting Evergem tot halte Gravensteen (elke 20 minuten).

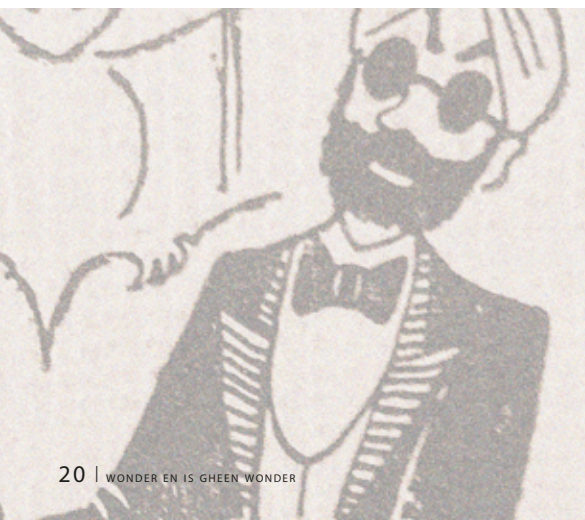
Tickets

Eén voorstelling	€24,00
Twee voorstellingen	€39,00
Drie voorstellingen	€54,00

We raden aan om op voorhand tickets te bestellen. We kunnen niet garanderen dat er op de dag van de lezing zelf nog zitjes beschikbaar zijn.

Wij geven graag meer informatie via educatief@skepp.be.

Tickets bestel je via educatief@skepp.be of via [skepp.be/nl/MM22](https://www.skepp.be/nl/MM22).



MUNDO MAGICO

PRESENTEERT:

Kobe Van Herwegen

Nikolaas Martens

HISTORIA MAGICA
05/02/2022



House
Of
Mysteries
Jan Botermanstraat 2
9000, Gent
Deuren open: 13u00
Deuren dicht: 18u00

Tickets & Info:
www.skepp.be/MM22
I.S.M.
SKEPP VZW

Prof: Todd Landman

Tayson Peeters



TRADES FROM THE MAGICULUM
19/02/2022



ARTE DE LA MEMORIA
05/03/2022

Ingelepeld

waarom maar
weinig klopt van
wat ons over
voeding is verteld

► Recensie: Gerda Sterk



Ingelepeld
Tim Spector
 Uitgeverij: Nieuwezijds B.V.
 isbn 9789057125430
 302 p. € 21,95

Van chocola eten krijg je puistjes

Deze voedingsmythe kregen de meesten van ons met de paplepel ingegoten, zo schrijft Tim Spector in de inleiding. Hij zal aantonen dat de voedingswetenschap niet zozeer in de kinderschoenen staat, maar die schoentjes nog niet eens aangetrokken heeft! Een gezond sceptische mens houdt er niet van voorgelogen te worden door middel van zogenaamde onafhankelijke studies die blijken betaald te zijn door firma's die belang hebben bij de resultaten. Een goede scepticus is allergisch aan krantenkoppen die – inspelend op de sensatiezucht – breed uitsmeren wat één deel van het onderzoek aantoonde, maar zwijgt over de resultaten die niet passen bij wat de bedrijven willen dat de consument leest. Spector zal aantonen dat alles wat met het "bijzonderste medicijn dat we bezitten, namelijk de voeding" ondergedompeld is in misverstanden, foute interpretaties van onderzoeksresultaten, bedrieglijk geformuleerde media-aandacht en mythes, die dan nog verschillen van land tot land.

Voedingsindustrie

"Tot voor kort had ik geen flauw idee van de gigantische omvang en onbepaalde financiële middelen van een paar grote bedrijven en van de enorme macht die ze over ons hebben" (p.19) Hij noemt grote concerns: Nestlé, Coca-Cola, PepsiCo, Kraft, Mars, Unilever. Wetenschappers worden soms onrechtstreeks door hen betaald. Zij bepalen bovendien de agenda voor het onderzoek: "in de VS financiert de voedingsindustrie 70% van het voedingsonderzoek en in andere landen is dat niet veel anders" (p. 21). Als voorbeeld neemt hij verzadigd vet. De voedingsindustrie maakt gebruik van niet objectieve studies die zouden aantonen dat alle vet slecht is, terwijl hoe langer hoe meer het inzicht groeit, dat vetarme diëten slechter werken dan vetrijke, mediterrane diëten. Als een concern reclame maakt met "vetarm" dan hoeven ze niet te vermelden wat er voor schadelijks in hun ultrabewerkte voedingsmiddelen zit.

Het microbioom

Het microbioom dat in onze darmen huist is nog maar kort geleden ontdekt. Het bestaat uit een mengeling van maar liefst honderd miljoen bacteriën, schimmels en parasieten en vijfhonderd biljoen minuscule virussen, méér dan het aantal cellen in ons lichaam. Ze beïnvloeden geest en lichaam. De overgrote meerderheid leeft in de dikke darm. Het onderzoek naar het microbioom toont aan hoe simplistisch onze visie op voeding geweest is. We eten niet alleen voor onszelf, maar ook voor onze darmmicroben.

De gevaarlijkste voedselmythe

Het uitgangspunt dat wij – de menselijke soort – identieke machines zijn en allemaal op dezelfde manier op voedsel reageren, is misschien de meest wijdverbreide en gevaarlijkste mythe. Dieetadviezen gaan uit van dit

idee en ook de reclame heeft baat bij deze eenvoudige boodschap. Ze kunnen 'vetarm' op het etiket zetten, want in de algemene opinie leeft het idee dat vet slecht is voor iedereen. Zo vermijden ze dat er kritisch onderzoek wordt hoe (on)veilig voor onze darmmicroben al de toegevoegde ingrediënten zijn.

Voedselwetenschap

Elke dag worden we geconfronteerd met ingewikkelde keuzes over voeding en dat met een wereldbevolking waarvan de helft obees is en zijn hoop stelt op één of ander dieet. De voedselwetenschap loopt nog achter bij andere vakgebieden, maar er is duidelijk een kentering. De auteur is zelf wetenschapper en arts en geeft toe dat hij onder invloed van eigen onderzoek en dat van collega's de laatste tien jaar herhaaldelijk zijn mening heeft moeten herzien. Hij is niet bang om onderzoeken op zichzelf (en zijn vrouw) te doen en al is dat – wetenschappelijk gezien – van weinig belang, hij gebruikt de resultaten om die aan een degelijk onderzochte stelling te toetsen.

Op basis van nieuwe inzichten is hij het onderwerp voeding opnieuw gaan bekijken, veel breder en diepgaander dan voorheen.

Al die inzichten werkt hij uit en past hij toe op 23 mythes. Hij eindigt met een conclusie en een bijlage: Twaalfpuntenplan. Dankwoord, noten en een index sluiten het boek af.

Ik kan ze niet allemaal bespreken. Ik kies er enkelen uit.

Het is persoonlijk

Deze titel mikt op de hoofdzaak. Daaronder staat: 'Mythe: voedingsrichtlijnen en dieetplannen gelden voor iedereen'.

Het is niet eenvoudig om onderlinge relaties tussen de factoren dieet, stofwisseling en gezondheid te ontrafelen. Wij zijn het gewoon naar de adviezen van de overheid te luisteren, die ook artsen beïnvloeden. Maar is een specifiek dieet even geschikt voor de miljard vegetariërs in Azië als voor de jagers-verzamelaars in Afrika? Spector bespreekt uitgebreid wat de richtlijnen zijn van het Amerikaanse ministerie voor landbouw. De redactie voegt er de Schijf van Vijf (NL) aan toe en de Voedingsdriehoek van Vlaanderen met telkens een internetadres. Dan volgt wat er allemaal fout is aan die simplistische benaderingen. Nieuwe studies tonen bijvoorbeeld aan dat verschillende soorten voedsel met vergelijkbare voedingswaarde toch zeer verschillende effecten kunnen hebben op de gezondheid van het darmmicrobioom. Spector testte een paar adviezen i.v.m. glucosegehalte uit op zichzelf en zijn vrouw en ontdekte dat hun lichamen anders reageerden op hetzelfde voedsel. Dan zag hij ook nog dat het zogenaamde gezonde broodje dat hij elke middag at zijn bloedsuikerwaarden negatief beïnvloedde. Nog andere testjes bewezen eens te meer dat voedingsresponsen erg persoonlijk zijn en dat er niet zoiets als een geweldig dieet voor iedereen bestaat, behal-

ve dan: eet minder suiker en ultrabewerkte producten en méér vezels en plantaardige voedingsmiddelen.

Het grote vetdebat

Mythe: Verzadigd vet is een belangrijke oorzaak van hart- en vaatziekten.

Dit hoofdstuk ligt me nauw aan het hart omdat ik een fervent liefhebber van roomboter ben. De auteur is 20 jaar geleden op vetarme spread/margarine overgestapt onder invloed van wetenschappelijk bewijs. Na besproken te hebben hoe het devies: "verminder de consumptie van alle verzadigde vetten" juist méér problemen creëerde omdat onze darmmicroben allemaal anders reageren op vet, eindigt hij met veel humor: "Dus heb ik mijn kuipje meervoudig onverzadigde plantaardige margarine, met een piepklein gehalte aan olijfolie van matige kwaliteit en verder vooral conserveermiddelen, gele kleurstof en foto's van blije Italiaanse boeren op de verpakking, in de vuilnisbak gegooid, en ben weer overgestapt op die goede, oude ongecompliceerde roomboter. Maar de keuze is natuurlijk aan jou." (p.61)

Die supplementen werken niet

Het is moeilijk kiezen, want elk onderwerp is interessant, maar dat je van het gebruik van vitaminesupplementen gezonder wordt en voorkomt dat je ziek wordt, wel, die mythe maakt hij met de grond gelijk, puttend uit wetenschappelijk onderzoek en voortschrijdend inzicht. Je kan dus bijvoorbeeld voldoende vitamine C putten uit een kwartiertje zon per dag en/of door het eten van een portie vette vis of een handvol champignons. Voor sommige supplementen is in groot-schalige studies zelfs aangetoond dat ze het risico op ziekte *verhogen*. Volgt dan een overzicht van die studies.

Besluit (niet voor het eerst en niet voor het laatst): eet gevarieerd en vers en zorg dat je een paar minuten per dag zonlicht vangt.

Vertrouw me niet, ik ben een dokter

Mythe: de dokter weet het altijd beter. De gemiddelde persoon bestaat niet en nochtans is dat de persoon aan wie de meeste dokters adviezen geven. Zij weten het niet beter, want in hun opleiding wordt nauwelijks aandacht aan voeding besteed. Nog erger is het dat artsen, precies zoals de rest van de bevolking, direct en indirect beïnvloed worden door de voedingsindustrie. Voedingsadviezen worden in een veel te traag tempo aangepast. Voedsel is geen geneesmiddel, anders zou het waarschijnlijk een stuk serieuzer genomen worden. Dat het eten van eieren het systeem zou opzadelen met een teveel aan cholesterol, is een mythe die al meer dan tien jaar geleden ontkracht is, maar dokters blijven het hun patiënten afraden. Dokters weten soms méér over scheurbuik dan over obesitas, terwijl de meesten de eerstgenoemde aandoening nooit zullen tegenkomen. Obesitas heeft wel degelijk méér

met eten te maken heeft dan met bewegen. Tussen haakjes: de rol van lichaamsbeweging neemt Spector op de korrel in het hoofdstuk: Ga toch fietsen! Overgewicht is een van de weinige dingen waartegen sporten niet helpt.

Vis met een luchtje

Nog een mythe die iedereen zal interesseren die ooit die vieze levertraan heeft moeten slikken: vis is niet zo gezond als men ons wil doen geloven! Vooral de gekweekte vis ligt onder vuur. Ze leggen duizenden kilometers af, hun voer bestaat grotendeels uit kleinere visjes en zelfs kippenvet. Er wordt een pigment aan hun voer toegevoegd, het is allemaal zeer eco-onvriendelijk, er worden antibiotica gebruikt, er wordt nepvis verkocht en dan is er nog het ergste: de zeeluis. De wilde vis heeft zware metalen in zijn lijf en microplastics. Een anekdote daarbij is dat hij België vernoemt met als nationaal gerecht: mosselen met friet. Zo krijgt de gemiddelde Belg misschien wel 11000 microplasticdeeltjes per jaar binnen. Lees het boek en huiver. Koop voortaan diepvriesvis en beperk in elk geval de hoeveelheid, want er is ook nog zoiets aan de gang als het leegvissen der oceanen.

Zelf uitproberen

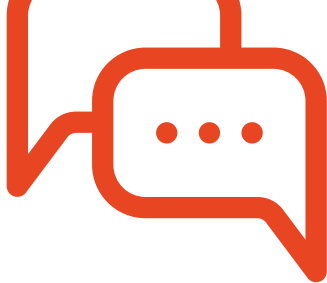
Omdat we allemaal anders zijn, is zijn advies méér dan eens: probeer het zelf en noteer de resultaten. Hij getuigt dikwijls van zijn eigen ervaringen. Zie de terugkeer naar de boter, zie het besluit bij de vis: "ik eet nog wel één keer per week een lekker stukje vis..."

Het geheel leest vlot dankzij de nodige humor en relativering. Er is natuurlijk een grote hoeveelheid wetenschappelijke studies door te lezen en soms herhaalt hij resultaten als dat bij een bepaald onderdeel opnieuw van toepassing is. We lezen bij verschillende mythes over stoffen die al dan niet goed zouden zijn voor hart- en bloedvaten. Een paar keer staat er dat flessenwater nefast is voor een goed beheer van het milieu.

Conclusie

Slik niet langer informatie over voeding kritiekloos. Denk niet dat meer bewegen – hoe goed het ook is – u zal helpen afvallen. Eet minder vis. Eet af en toe rood vlees van grasgevoede runderen. Kleine hoeveelheden (rode) wijn kunnen geen kwaad. Maak u minder zorgen over zout. Eet gevarieerd, hoofdzakelijk plantaardig en zonder toegevoegde chemische stoffen. Varieer ook in de plantaardige voeding. Hou het microbioom op peil. Stap over op biologisch voedsel als je niet weet hoeveel onkruidbestrijdingsmiddelen gebruikt zijn. Misschien kan je een draagbaar apparaatje aanschaffen, bijvoorbeeld een glucosemeter, want elk lichaam reageert anders op dezelfde voeding.

Bovenal moeten we ons bewust zijn van de grote invloed van de voedingsindustrie die ons allemaal voor de gek houdt als het haar uitkomt.



Kort

Samenstelling: Tim Trachet

SKEPP-LEDEN KRIJGEN IN BEROEP GELIJK

Het doek lijkt te zijn gevallen over de rechtszaak waarvoor SKEPP zich al een tijd inspande: het Gentse Hof van Beroep heeft de eis van de omstreden HR-coach Carl Van de Velde afgewezen tegen Patrick Vermeren en Bart Van de Ven, beiden leden van SKEPP.

In eerste aanleg was die eis al afgewezen, maar Carl Van de Velde en zijn trainingsinstituut CVDVTI gingen in hoger beroep. De zaak draaide om een kritisch artikel over de praktijken van Van de Velde, dat de beide SKEPP-leden in *Wonder en is gheen wonder* hadden gepubliceerd. Van de Velde eiste 400.000 euro schadevergoeding van de auteurs voor de verminderde inkomsten die hij zou geleden hebben als gevolg van het artikel.

Volgens het Hof *"is er niet de minste reden om het recht van vrije meningsuiting van Patrick Vermeren en Bart Van de Ven te beperken"* onder de vorm die Van de Velde eist. Hun motief was immers niet commercieel of met de bedoeling schade te berokkenen. Het Hof wijst er ook op dat het artikel verscheen *"in*



een tijdschrift met beperkte oplage, voor specifiek doelpubliek dat reeds kritisch staat tegenover HRM-technieken en -praktijken". Bovendien is er "het feit dat Carl Van de Velde een bekende/publieke persoon is, zeker in de sector, en zélf de media-aandacht opzoekt".

Van de Velde moet naast de kosten ook een rechtsplegingsvergoeding van 16800 euro aan de tegenpartij betalen. Dat laatste is geen overbodige luxe, want alleen door de warme steun van SKEPP en een door SKEPP georganiseerde steuncampagne in binnen- en buitenland kon deze zaak tot een goed einde worden gebracht.

MONNIKEN TEGEN 5G

De Franse politie heeft midden september twee monniken op heterdaad betrapt toen ze probeerden een 5G-antenne in brand te steken op een landelijke plek ten westen van de stad Lyon.

Na hun arrestatie bekenden ze dat ze de nacht daarvoor al een andere 5G-mast in dezelfde streek hadden vernield. Ze zegden tegen de 5G-technologie te zijn. Beiden zijn aangeklaagd voor vernieling en poging tot vernieling door middel van brandstichting alsmede bendevoorming.

De twee religieuzen behoren tot het kapucijnenklooster van Morgon, 60 km ten noorden van Lyon. Een woordvoerder van het klooster sprak van een "jeugdzone" (ze zijn 39 resp. 40 jaar oud). Volgens deze woordvoerder wilden ze "handelen voor het welzijn van de mensheid" want "de 5G-golven zijn zeer schadelijk voor de gezondheid".

Opvallend: het klooster van Morgon is een uitgesproken traditionalistische gemeenschap, aangesloten bij de Priesterbroederschap Sint-Pius X van wijlen aartsbisschop Lefèvre. Enkele jaren geleden bood het klooster onderdak aan een in opspraak geraakte priester die een school van de dezelfde priesterbroederschap geleid had, totdat hij werd veroordeeld voor seksueel misbruik en foltering van leerlingen. Niet bepaald het welzijn van de mensheid... Het plaatsje Morgon is ook bekend voor de gelijknamige beaujolaiswijn, maar of dat er iets mee te maken heeft?



GENETISCH DIEET

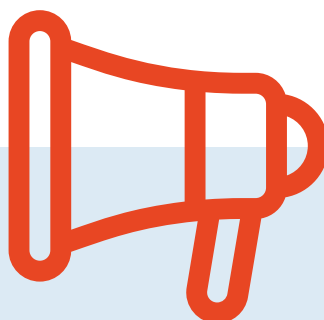
Het zit in je DNA. Dat is zowat de slogan van bedrijven als Emma.health dat op basis van een genetisch profiel adviseert over je voeding, maar ook beweging en gevoeligheid voor medicatie. Het volstaat een staal op te sturen voor een speekseltest. De resultaten worden online met een arts besproken. Kostprijs 379 euro, alles inbegrepen.

Het ziet er allemaal serieus uit en eigenlijk is het ook zo. Alleen valt er weinig te zeggen over de betrouwbaarheid van die adviezen. We weten wel dat ons DNA voor een deel verantwoordelijk is voor de gevolgen van wat we al dan niet eten, maar hoe de vork precies aan de steel zit, is nog een andere zaak. Wet weten er nog te weinig van om concrete, gepersonaliseerde voedingsadviezen te kunnen geven.

Gelet op de grote belangstelling voor zowat alles wat verband houdt tussen voeding en gezondheid, is het niet te verwonderen dat er intussen al een hele business rond DNA-diëten is ontstaan, goed voor zowat 200 miljoen dollar per jaar.

Dat er daarbij professionele genetici en artsen aan het werk zijn, is geen garantie voor de waarde van de adviezen. Een bijkomende probleem is dat die bedrijven over persoonlijke gegevens van mensen beschikken, zonder dat er iets over geregeld is.

(Bron: Gezondheid en wetenschap)



SPIRITUELE GRAFSCHENNIS

In de Nederlandse stad Amersfoort is er een hele rel geweest rond een onderzoek van een "spiritueel gezelschap" op een begraafplaats.

Een groep van zes mensen verbleef op een avond in september op de begraafplaats, met toestemming van de gemeente. Ze probeerden in contact met de overledenen te komen. Ze maakten gebruik van balletjes met lampjes erin, die zouden oplichten als er energie van een overledene wordt gemeten. Bij een oplichtend balletje stelden de deelnemers korte controlevragen als 'bent u een man of een vrouw?'. Dat gebeurde bij verscheidene graven, ook graven van kinderen.

De zaak lekte uit in de pers en leidde tot een storm van protest bij de nabestaanden, vooral dan de ouders van de begraven kinderen. Liefst 42 onder hen deden aangifte wegens grafschennis.

De directeur van de begraafplaats is een tijd op non-actief geplaatst. Sommigen eisten zijn ontslag. Omdat hij de namen van de paranormale onderzoekers niet wilde

bekendmaken, spanden een paar ouders een kortgeding in. De burgemeester bood zijn excuses aan en zei dat zoiets nooit meer zou gebeuren.

Ook in paranormale middens keurt men dit optreden af. Een "spirituele vereniging" bestempelde de "daders" als "postmoderne spiritisten". Een "spirituele behandelaar" gaf het zo weer: *"Ach, die arme kinderen. Je hebt de dolende zielen met rust te laten. Ze melden zich wel als ze hulp nodig hebben om de weg te vinden. Ik ga er nooit actief naar op zoek, maar wacht tot ze bij me komen. Alleen dan mag je ze naar het licht brengen. Deze groep heeft de natuurlijke loop der dingen verstoord, en dat is ze zeer kwalijk te nemen."*





De alarmist van zijn tijd

Een ontluisterend beeld van Nostradamus

▶ Auteur: Tim Trachet

De 16de-eeuwse Provençaalse arts, apotheker, astroloog en waarzegger Michel Nostradamus is ongetwijfeld de meest invloedrijke profeet van de laatste eeuwen. Zelfs in deze tijd blijft hij de aandacht trekken. Zoeken naar zijn naam op Google levert 15 miljoen treffers op. Op sociale media gonsde het van geruchten dat Nostradamus de huidige pandemie had voorspeld.

Van de daarvoor aangehaalde voorspellingen was er minstens één vals, dus nooit door "het orakel van Salon" geschreven. Niets nieuws onder de zon, want er circuleert ook een apocriefe profetie van Nostradamus met betrekking tot de aanslagen van 11 september 2001 in New York¹. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verspreiden de Britten verzonden verzen van de ziener die de Duitse nederlaag moesten voorspellen.

Uiteraard was er altijd meer aandacht voor de profetieën dan voor de profeet zelf. De meeste boeken over Nostradamus zijn het werk van believers en bewonderaars. Pas midden vorige eeuw publiceerde Edgar Leroy (1883-1965), een verdienstelijke arts in het gesticht voor geestesziekten² van Nostradamus' geboortestad Saint-Rémy-de-Provence, het eerste kritische werk.

Verder onderzoek naar Nostradamus is zeker de moeite, zo blijkt uit de biografie die dit jaar van hem is verschenen van de hand van Mireille Huchon, hoogleraar literatuur en taalgeschiedenis aan de Sorbonne.

“De meeste auteurs over Nostradamus hebben zich moeten baseren op weinig betrouwbare bronnen. Bekend is vooral wat zijn zoon César de Nostredame over hem schreef.”

De meeste auteurs over Nostradamus – ook de skeptici – hebben zich moeten baseren op weinig betrouwbare bronnen. Bekend is vooral wat zijn zoon César de Nostredame over hem schreef in een monumentaal werk over de geschiedenis van de Provence³. Deze César, zelf historicus, dichter en schilder (hij schilderde het bekendste portret van Nostradamus), was amper zes jaar oud toen zijn vader overleed en zijn biografie dateert van bijna een halve eeuw nadien. Hij maakte van zijn vaders leven een successtory, want hij wilde diens reputatie zo hoog mogelijk houden⁴.

Twintig jaar eerder had Nostradamus' oud-medewerker en bewonderaar Jean de Chavigny (of Chevigny) al een biografie geschreven⁵, die mogelijk nog meer lovend is en vooral het succes van zijn voorspellingen behandelt. We mogen beide auteurs dan ook als hagiografen beschouwen, die een weinig betrouwbaar beeld van Nostradamus geven.

Mireille Huchon heeft voor haar biografie dieper gegraven en andere bronnen geraadpleegd. Er zijn de vele manuscripten en publicaties van Nostradamus zelf, voor zover die bewaard zijn. Zijn broer Jean de Nostredame schreef ook een ongepubliceerd biografisch stuk. Er bestaan publica-

ties van tijdgenoten tegen Nostradamus, die niet alleen razend interessant zijn voor de skeptici, maar ook verwijzen naar verdwenen werk van hem.

Nog andere bronnen geven soms verrassende informatie. Nostradamus' testament toont bijvoorbeeld aan dat hij een vrij aanzienlijk vermogen had, voor het grootste deel in goudstukken, terwijl hij behalve zijn huis geen onroerend goed bezat. Dit was voor die tijd ongewoon en lijkt volgens Huchon een fascinatie voor goud (en een band met alchemie?) te verraden. Het tes-

1. Het woord "nostradamus" was de tweede meest opgezochte zoekterm in die periode. Op nr. 1 stond "Osama Bin Laden". Die apocriefe profetie kwam van een schooljongen, die net wou aantonen hoe makkelijk het was om mensen te misleiden...
2. Leroy schreef ook over de geestesziekte van Vincent van Gogh, die in datzelfde gesticht werd verpleegd.
3. César de Nostredame: Histoire et chronique de Provence (1614)
4. Typend is dat César op het einde van zijn leven een door zijn vader zelf gemaakte selectie van zijn briefwisseling met vooraanstaande personen, schonk aan de bekende geleerde en humanist Nicolas-Claude Fabri de Peiresc, met de uitdrukkelijke eis deze nooit te publiceren. Wat erin stond was immers lang niet altijd lovend voor Nostradamus.
5. Jea Aimes de Chavigny: La premiere face du Janus françois (Lyon, 1594). Dit boek bestaat uit een Franse en een Latijnse versie, maar beide versies zijn niet identiek.



tament toont ook dat hij geen geld aan de kerk schonk om missen voor hem op te dragen, wat lijkt te bevestigen dat hij met het protestantisme sympathiseerde.

Uit bewaarde correspondentie weten we dat Nostradamus nogal wat belangrijke cliënten had in het buitenland – vooral Duitsland. Hij maakte zelfs horoscopen voor koning Filips II van Spanje en de latere keizer Rudolf II.

Het succes van zijn publicaties – vooral almanakken en jaarlijkse voorspellingen – blijkt uit een bewaarde rekening van boekhandelaars in Rouen: een levering van boeken telde meer dan duizend exemplaren van Nostradamus' werken, tegen welgeteld één exemplaar van de Bijbel!

Toch blijven er grote hiaten in onze kennis over Nostradamus. Huchon probeert die aan te vullen met gegevens over de historische context waarin hij leefde en door zijn werk te vergelijken met dat van tijdgenoten. Het resultaat is een boeiend en ontluisterend werk, zij het geen ontspanningsliteratuur. We zullen ons op basis hiervan even verdiepen in Nostradamus' leven en – voor één keer – niet zozeer in zijn profetieën.

Zwervend bestaan

Hij werd geboren op 14 december 1503 als Michel de Nostredame. Dat hij als auteur een Latijns klinkende naam ging gebruiken, was toen de gewoonte voor wie in het Latijn schreef. Hijzelf schreef echter voornamelijk in het Frans, ook onder zijn "Latijnse" naam, wat eerder ongebruikelijk is⁶. *Nostradamus* is ook geen correcte Latijnse omzetting van *Nostredame* (dat zou eerder *Nostra Domina* zijn, de naam waaronder hij zich als student liet inschrijven). Die naam kan ook worden gelezen als *nostra damus* ("wij geven van het onze").

Misschien wilde hij daarmee zijn joodse afkomst verbergen. Zijn grootvader was een jood die zich tot het katholicisme had bekeerd en sindsdien de naam "de Nostredame" droeg. Veel bekeerde joden kregen inderdaad de familienaam van een heilige. De joodse godsdienst werd in 1498 verboden in de Provence (die kort daarvoor bij Frankrijk was aangehecht) en in Nostradamus' jeugd moest zijn vader, een handelaar in Saint-Rémy, nog een speciale belasting voor "nieuwe christenen" betalen. Zijn tegenstanders hebben hem trouwens niet gespaard voor zijn joodse roots. Een van hen zei dat zijn voorspellingen nog "stonken naar judaïsme".

Over zijn jeugd is zeer weinig bekend. Volgens Chavigny en Jean de Nostredame zou hij gestudeerd hebben in Avignon, waar hij familie had, en daar de *artes* (algemene vakken) aan de universiteit hebben gevolgd, maar vermoedelijk zonder diploma zijn vertrokken om een zwervend bestaan te beginnen, wellicht tegen de zin van zijn vader, die hem – zo blijkt uit diens testament – onterfde. Hij zou de jaren daarop op zeer diverse plaatsen zijn geweest, in Frankrijk – vooral in het zuidwesten – en Italië – maar wellicht niet veel verder dan Genua. Hij moet toen heel wat kennis hebben opgedaan van wat hij *pharmaceutrie* noemde, een vorm van farmacie vooral op basis van geneeskrachtige planten,

“Nostradamus wordt wel eens voorgesteld als een vernieuwer van de geneeskunde, een non-conformist uit de renaissance zoals Paracelsus en ook Vesalius, die hun kennis baseerden op waarneming en experiment.”

maar met een flinke dosis magie. Huchon acht het waarschijnlijk dat hij ook kennis opdeed bij alchemisten, die toen veel in deze streken rondreisden. Ze vergelijkt hem met de bekende Duitse arts-almchemist Theophrastus Paracelsus, die ook een zwerfend bestaan leidde.

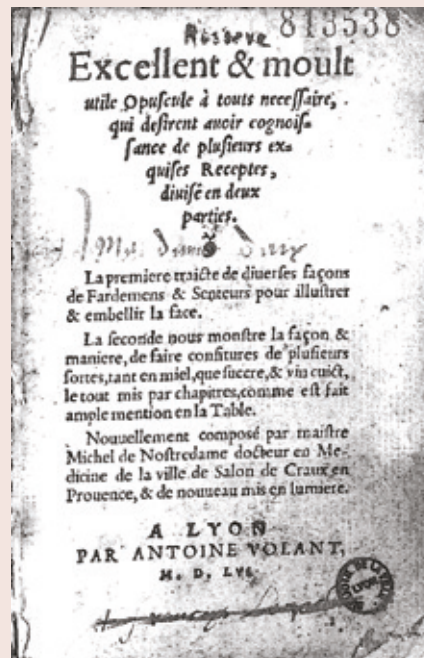
Vast staat dat hij zich in 1529 als student inschreef aan de (toen zeer vermaarde) faculteit geneeskunde van Montpellier. Maar een of twee jaar later werd hij als student geschrapt. Als reden werd aangegeven dat hij al apotheker zou zijn en dat studenten hem kwaad over artsen hadden horen zeggen. Er zijn geen aanwijzingen dat hij later nog een universiteit bezocht. Dat zou hem later niet beletten om zich doctor in de geneeskunde te noemen en als arts te praktiseren.

Nostradamus wordt wel eens voorgesteld als een vernieuwer van de geneeskunde, een non-comformist uit de renaissance zoals Paracelsus en ook Vesalius, die hun kennis baseerden op waarneming en experiment. In zijn boek *Exquises Receptes* bekritiseert hij de professoren die vooral de Arabische geschriften hernemen en wier grootste verdienste het is goed Grieks te kennen, maar nooit zelf experimenten doen. Maar tegelijk is hij vol lof voor de medische autoriteiten van zijn tijd, ook die in Montpellier, zoals de grote anatoom Jacobus Sylvius (nu vooral nog bekend omdat hij zijn leerling Vesalius verketterde die het waagde aan te tonen dat Galenus ongelijk had).

Ook over de jaren nadat hij Montpellier verliet, is weinig zekerheid. Zelf zegt hij in verschillende steden van Zuidwest-Frankrijk (Toulouse, Bordeaux...) te zijn geweest. We weten wel dat hij enkele jaren – zeker tussen 1534 en 1538 – in de streek van Agen verbleef.

In Agen leerde hij de toen zeer befaamde arts en humanist Julius Caesar Scaliger kennen. Deze uit Italië afkomstige geleerde was onder meer een kenner van de plantkunde van de Griek Theophrastus. Hoewel Nostradamus hem erg bewonderde, zouden ze volgens Chavigny zware ruzies hebben gehad, en in latere geschriften heeft Scaliger zich sarcastisch uitgelaten over voorspelkunsten van de "profeet" die hij gekend had.

Rond die tijd werd Nostradamus (net als Scaliger) door de inquisitie ondervraagd omdat hij zich smalend over de verering van heiligenbeelden had uitgelaten, maar blijkbaar zonder verdere gevolgen.



Nog volgens Chavigny zou hij toen een vrouw en twee kinderen hebben gehad, maar toen die alledrie overleden waren – hoe en wanneer is niet bekend en Nostradamus zelf zwijgt erover – besloot hij zwaar aangeslagen naar zijn geboortestreek terug te keren. Vast staat dat hij in 1546 in Aix was om daar in opdracht van het stadsbestuur een zware pestepidemie te bestrijden. Het schijnt hem een goede reputatie te hebben opgeleverd. Hij vervaardigde een poeder dat, in de mond gehouden, de "pestlucht" verdreef, blijkbaar met succes.

Kort daarop vestigde hij zich in Salon, een stadje tussen Aix en Saint-Rémy. Hij zou er in 1547 (opnieuw) in het huwelijk treden en zes kinderen krijgen. Hij bleef tot zijn dood op 1566 in Salon wonen en werd er begraven.

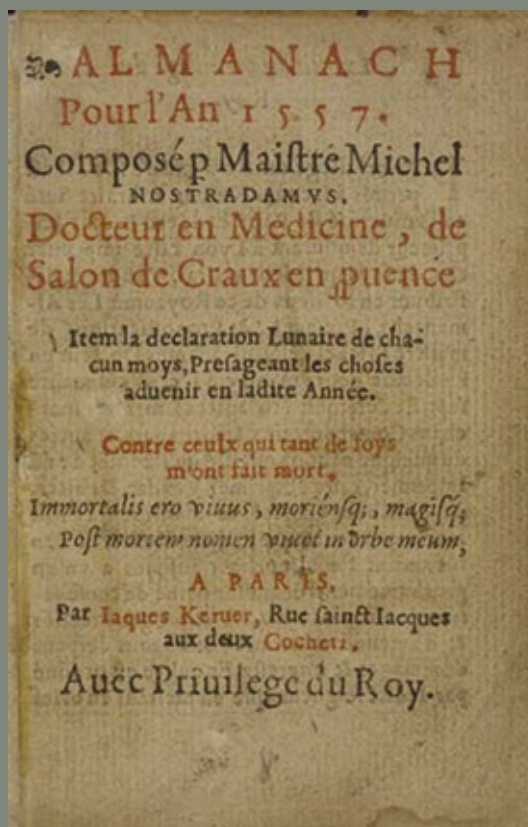
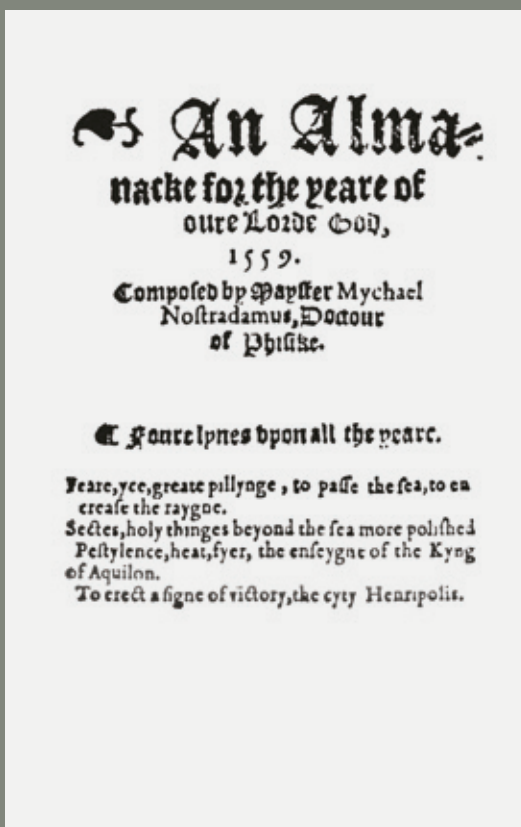
Liefdeselixir

Behalve als arts en astroloog was hij dus ook apotheker, en net als de huidige apothekers verkocht hij veel meer dan louter geneesmiddelen. We weten dat hij veel werk stak in de vervaardiging van schoonheidsproducten, waarvoor hij vaak exotische stoffen aankocht. Zijn meest succesvolle boek was trouwens de eerder vermelde *Exquises Receptes*⁷, dat 242 pagina's beslaat. Het eerste deel bevat recepten voor cosmetica: zal-

ven, oliën, poeders, zeep... zelfs tandpasta. Het tweede deel gaat over het maken van confituren en aanverwante lekkernijen, zoals gekonfijt fruit en marsepein⁸. Maar er zitten ook "geheime" recepten bij van echte toverdranken. Het meest opvallende is dat voor een liefdeselixir dat door de mythische tovenares Medea en in de oudheid gebruikt zou zijn (de dichter Lucretius zou eraan zijn gestorven). Een van zijn critici vond dit recept een schandaal en merkte op dat het niet te realiseren is, ook niet door Nostradamus zelf⁹. Ongetwijfeld heeft Nostradamus met de verkoop van sommige producten goed geld verdiend.

Verder publiceerde hij over occulte onderwerpen. Een boek over de betekenis van de Egyptische hiërogliefen (die niemand in die tijd kon lezen) is gebaseerd op een symbolische interpretatie van deze geheimzinnige

6. Vaak wordt beweerd dat de verzen van Nostradamus een mengsel zijn van Frans, Provençaals, Latijn en Grieks, maar Nostradamus schreef wel degelijk in het Frans van zijn tijd, zij het dat hij af en toe vreemde woorden gebruikte.
7. De eerste uitgave dateert vermoedelijk van 1552. Het boek werd meermalen herdrukt en kende een grotere oplage dan de Proféties.
8. De recepten van confituren zijn nu apart verkrijgbaar.
9. Onder de vele ingrediënten van deze philtre de Médée vindt men alruin, fijngemalen magneetsteen en het bloed van zeven mussen, gehaald uit hun linkervleugel.



ge figuren. Het was niet veel meer dan een bewerking van een Griekse tekst over dit onderwerp, maar geschreven in zijn typisch duistere verzen.

Eigenlijk was heel Nostradamus' werk discutabel, ook de onschuldige publicaties. Zo publiceerde hij in 1557 – blijkbaar in de traditie van de humanisten – een vertaling van een vrij korte en onbelangrijke tekst van de grote Griekse arts Galenus. Die Franse versie – overigens gebaseerd op een Latijnse vertaling door Erasmus – is zo slecht, verwrongen en onbegrijpelijk dat een latere criticus sprak van een reeks beledigingen van de grammatica en het gezond verstand!

Almanakken en profetieën

Pas vanaf 1550 is Nostradamus toekomstvoorspellingen gaan publiceren. Het ging dan vooral om jaarlijkse publicaties: enerzijds almanakken, die meestal maandelijke voorspellingen geven, vaak op basis van planeetstanden, anderzijds *prognostications*, met daarin voorspellingen over een heel jaar. Samen worden ze als *présages* aangeduid. Er waren er in verzen en in proza.

Zulke boekjes – eigenlijk meer brochures – waren niet bestemd om bewaard te worden en er zijn er dan ook veel van verdwenen. Chavigny heeft echter een groot

“Hoe Nostradamus aan zijn voorspellingen kwam, is niet zo duidelijk. Voor een deel deed hij beroep op de astrologie.”

aantal van deze *présages* verzameld en gebundeld.

Dat ze razend populair waren, bewijst wel dat er tijdens zijn leven – en ook nog daarna – vervalsingen onder zijn naam verkocht werden. Nostradamus heeft dergelijke jaarlijkse *présages* gemaakt tot die voor 1567 – het jaar van zijn dood, en ook nadien zijn er verschenen onder namen die aan die van Nostradamus doen denken.

De *présages* kondigen dus gebeurtenissen aan voor de onmiddellijke toekomst. Een beetje zoals de huidige dagbladhoroscopen waren ze eerder vaag, maar dan wel meestal onheilspellend: een prinses zal sterven, jongeren zullen het moeilijk hebben, veel mensen zullen overlijden in de fleur van hun leven, monarchen zullen het oneens zijn... Ook ziekte en weersverschijnselen werden voorspeld.

Anders is het voor de *Prophéties*, waarvan de eerste uitgave uit 1555 dateert. Dit zijn voorspellingen voor een – al dan niet verre – toekomst, zonder dat er jaartallen worden genoemd. Hetgeen de vaagheid nog vergroot. De profetieën gaan tot het einde der tijden, die – dat is wel duidelijk – zullen

voorafgaan door een zondvloed en andere wereldrampen. In het algemeen worden dan ook catastrofes als honger, pest en branden aangekondigd, maar op een bewust verholde wijze.

De *Prophéties* bestaan uit kwatrijnen – gedichten van vier verzen – die gebundeld zijn in groepen van honderd of *centuries*. Daarom worden de *Prophéties* verkeerdelijk ook wel *Centuries* genoemd. Huchon merkt op dat dergelijke indeling in *centuries* in Nostradamus' tijd meer voorkwam, ook voor werken met een heel andere inhoud. Overigens is er noch bij de *centuries* noch bij de afzonderlijke kwatrijnen binnen een *centurie* sprake van een systematische of chronologische indeling. Alle kwatrijnen lijken op zichzelf te staan.

De *Prophéties* van 1555 tellen vier *centuries*, zij het dat de laatste minder dan honderd kwatrijnen telde. Twee jaar later verscheen een aangevulde uitgave, met in totaal zeven *centuries*, waarvan de laatste opnieuw onvolledig is. Nostradamus zou tijdens zijn leven geen aanvullingen meer publiceren (sommigen vermoeden dat hij niet meer durfde), maar na zijn dood verzamelde Chavigny overgebleven kwatrijnen en in

L E S
PROPHETIES
DE M. MICHEL
NOSTRADAMVS.

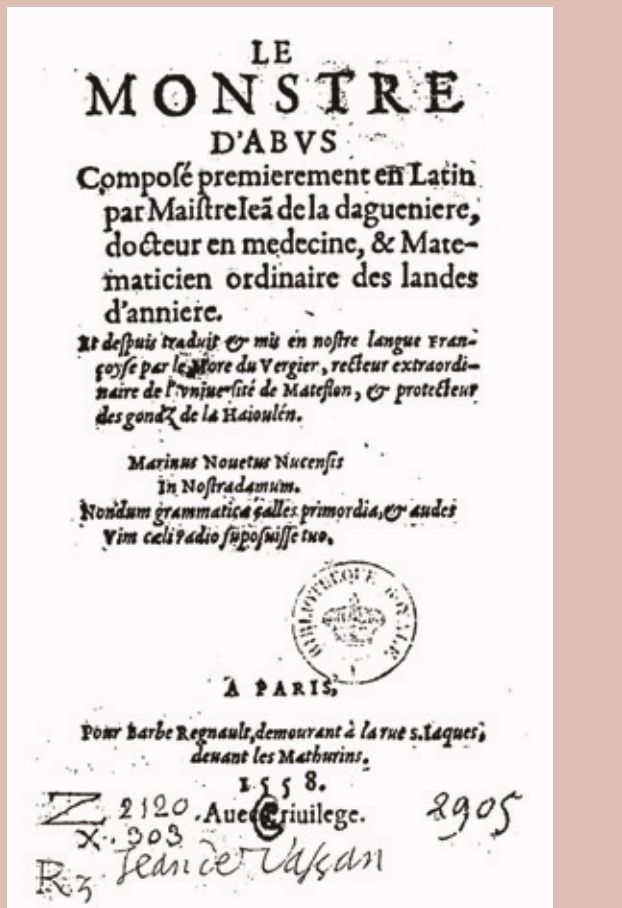


A LYON,
Chés Macé Bonhomme.

M. D. LV.

La permission est inferée à la page suiivante.

AVEC PRIVILEGE.



1568 verscheen een derde uitgave met tien *centuries*, zij het dat *centurie VII* niet werd aangevuld.

Over de *Prophéties* is gezegd dat ze qua stijl een geschiedschrijving van de toekomst zijn. Ze staan in de toekomstige tijd maar veel lijkt geïnspireerd door de Romeinse geschiedenis, zoals beschreven door Titus Livius. Als er in kwatrijn IV, 97 een Romeinse pontifex (*Romain Pontife*) gewaarschuwd wordt de “stad aan twee stromen” niet te naderen, hoef je dus niet meteen aan de paus te denken. Toch werden vanwege die verzen zware veiligheidsmaatregelen genomen bij het bezoek van Johannes Paulus II aan Lyon in 1986...

Hoe Nostradamus aan zijn voorspellingen kwam, is niet zo duidelijk. Voor een deel deed hij beroep op de astrologie. Zeker in zijn jaarlijkse voorspellingen worden de posities van de planeten vaak vermeld en wijzen welbepaalde samenstanden op bepaalde gebeurtenissen. Hier gebruikte Nostradamus de werkwijze van de Arabische astroloog Acabitius (Al-Qabisi). Wellicht deed hij beroep op andere voorspelkunsen, zoals bibliomantie, waarbij een boek op een willekeurige pagina wordt geopend. In de *Présages* vindt men immers nogal wat citaten van de antieke dichters Homerus en Vergilius.

Nostradamus zelf keert zich in het voorwoord van de *Prophéties* tegen het gebruik van magie, en astrologie werd in zijn tijd als een wetenschap beschouwd. Maar ongetwijfeld baseerde hij zich ook op een meer intuïtieve inspiratie, zeg maar visioenen. Zijn aanhangers zagen er de tussenkomst van de Heilige Geest in, tegenstanders eerder van de duivel.

Nostradamus' voorspellingen zijn dus niet alleen op astrologie gebaseerd, hoewel hij wel degelijk als astroloog optrad. Er is overigens niets bekend over zijn belangstelling voor astrologie vóór 1550. De eerste gekende horoscopen die door hem getrokken zijn, dateren pas van 1557.

Faam en kritiek

Het is duidelijk dat Nostradamus in zijn tijd succes had, hoewel... In 1555 werd hij ontboden naar het hof in Parijs. Zijn hagiografen beweren dat de Franse koning Hendrik II en zijn vrouw Catharina de' Medici de befaamde profeet wilden ontmoeten. Het bezoek zou een triomf zijn geweest en hij ontving geschenken. Informatie uit die tijd geeft een ander beeld. Iemand schreef dat hij werd ontboden om uitleg te geven over enkele alarmerende voorspellingen betreffende de monarchie, en dat hij daarbij zelfs

voor zijn leven vreesde. Hij kwam er ongedeerd van af, maar er zijn aanwijzingen dat hij het voorwerp van spot is geweest.

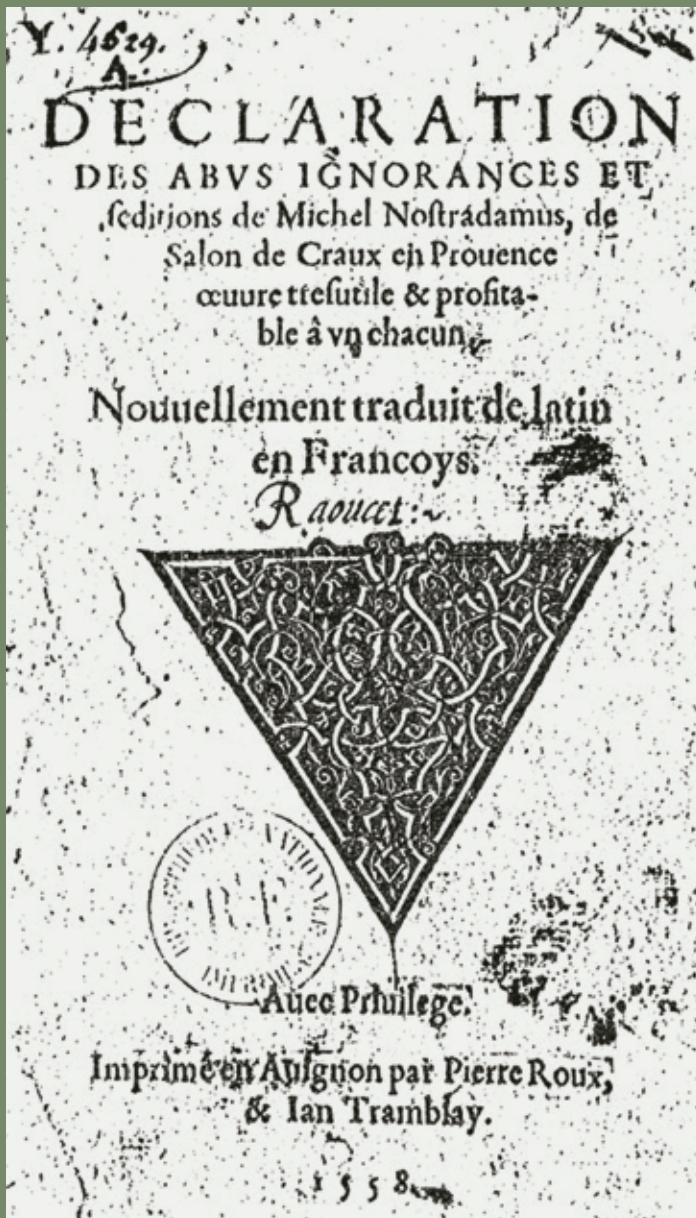
Dat de *Prophéties* snel vermaard werden, heeft volgens Huchon veel te maken met de historische omstandigheden. Na de onverwachte dood van Hendrik II (zie verder) zou Frankrijk zo'n veertig jaar aan godsdiensttwisten meemaken, vervolgingen, moordpartijen en heuse oorlogen, met ongekend veel doden en ellende. Nostradamus' apocalyptische kwatrijnen leken in vervulling te gaan, veel verbeeldingskracht was daarvoor niet nodig.

Huchon belicht uitvoerig hoeveel kritiek Nostradamus in zijn eigen tijd kreeg. Twee jaar na de eerste uitgave van de *Prophéties* publiceerde de jurist Antoine Couillard een boek vol spot over lieden die profetieën maken en verkopen. Het bevat zelfs een parodie op de kwatrijnen van Nostradamus¹⁰. In 1560 schreef dezelfde Couillard een boek dat expliciet tegen “de valse en misleidende Nostradamus en andere astrologen” was gericht¹¹. Hij wees vooral op het vage en gratuite karakter van de voorspellingen.

In 1558 verschenen er liefst drie geschriften tegen het “orakel van Salon”. Twee ervan – niet toevallig onder een schuilnaam geschreven – zijn echte scheldpartijen met bijtende spot over “*Monstre d'abus*”. Het derde is interessanter, omdat het Nostradamus' werk in details bekritiseert. De auteur, Laurent Videt, was immers zelf arts en astroloog.

Inderdaad verwierpen deze critici de astrologie niet als geheel, ook Couillard niet. Ze achtten astrologie nuttig om gunstige momenten aan te duiden voor bijvoorbeeld zaaien en oogsten, of het verrichten van aderlatingen... De stand van de planeten kan inwerken op de natuur of de menselijke humoren, maar het is absurd en zelfs godslasterlijk om er het lot van mensen en toekomstige gebeurtenissen mee te bepalen. Videt beschuldigde de “fanatieke” Nostradamus dan ook van blasfemie als hij beweert dat zijn voorspellingen “onfeilbaar” zijn.

De astroloog Videt had zware kritiek op de werkwijze van Nostradamus als astroloog. De technische aspecten van de astrologie, het “trekken” van de horoscoop, waren hem niet goed gekend. Hij wist niet hoe hij efemeriden (tabellen met planeetposities) moest gebruiken en hield geen rekening met de meridiaan van de plaats waarop de horoscoop betrekking had. Videt gaf voorbeelden van door Nostradamus getekende



horoscopen die totaal verkeerd waren. Later onderzoek toonde aan dat het “mathematisch aspect” van de astrologie niet zijn sterkste kant was, maar Nostradamus liet het trekken van horoscopen vaak aan een ander astroloog over en beperkte zich tot de interpretatie...

Een eeuw nadien zou de Franse astronoom en filosoof Pierre Gassendi, een fel tegenstander van de astrologie, sarcastische commentaren leveren op een door Nostradamus opgestelde horoscoop die hij in handen kreeg. Daarin werden enkel de posities van de zon en de maan vermeld, niet van de planeten. Ook de analyse van de horoscoop was een ramp.

Verder maakte Videt zich vrolijk over het absurde karakter van de voorspellingen. Als Nostradamus tragische gebeurtenissen “met zekerheid” voorspelt, roept hij meteen daarna op te bidden opdat die toch niet

plaats zouden vinden! Videt zei dat Nostradamus helemaal door hebzucht werd gedreven en dat er mensen gestorven waren van angst nadat hij hun overlijden zou hebben voorspeld. Ook met Nostradamus’ medisch handelen dreef Videt de spot. Zo zou hij ooit een man die aan blaasweer leed, aangeraden hebben om als remedie seksuele betrekkingen met een kleine zwarte vrouw te hebben.

Dat Nostradamus zoveel kritiek kreeg – hij beet overigens in zijn brieven en publicaties fel van zich af tegen zijn criticasters – toont aan hoezeer de auteur van obscure verzen uit een provinciestedje invloed had, niet alleen in Frankrijk, maar ook elders in Europa (enkele almanakken werden meteen in het Engels vertaald). Huchon wijt dat succes toe aan de ongewoon onheilspellende inhoud en toon van zijn voorspellingen. Ze gaat overwegend over honger, dood, geweld, brand, stormen, overstromingen,

ziekten, epidemieën, politieke en religieuze twisten, oorlog...

Nostradamus, die zelf zei dat zijn voorspellingen zo somber waren dat hij ze soms niet neerschreef, wordt dan ook door Huchon een zeer succesvol alarmist genoemd. Hoezeer zijn invloed was, blijkt uit enkele voorbeelden. In 1559 verwachtte men zich in Engeland aan een Franse invasie, op basis van een kwatrijn uit zijn almanak van dat jaar. Hetzelfde jaar keerde Filips II vanuit de Nederlanden per schip naar Spanje terug en volgens de Engelse ambassadeur waren de zeelieden zeer bevreesd voor stormen en schipbreuk die “the foolish Nostradamus” zou hebben voorspeld.

10. Les Propheties du Seigneur du Pavillon lez Lorritz (Parijs, 1556).

11. Les Contredits du Seigneur du Pavillon lez Lorritz, en Gastinois, aux faulses et abusives propheties de Nostradamus, et autres astrologues (Parijs, 1560).

Eén voorspelling zou zelfs fataal zijn geweest voor Anne Du Bourg, een hoge Parijse magistraat die in dat jaar ter dood werd veroordeeld wegens ketterij (hij had zich verzet tegen de religieuze intolerantie). Er liep nog een beroep tegen zijn veroordeling maar kardinaal de Lorraine, toen de sterke man in Frankrijk, drong aan op een snelle executie. Volgens een geschiedschrijver van die tijd zou de kardinaal gevreesd hebben dat Du Bourg zou ontsnappen, op basis van een vers uit de *Présages* waarin staat dat de "Bon-Bourg" ver zal zijn (*le Bon-Bourg sera loïn*). Nostradamus aansprakelijk voor de dood van een Franse protestantse martelaar?

Flaters

Twee jaar voor zijn overlijden in 1566 kreeg Nostradamus een ultieme erkenning. De 14-jarige koning Karel IX en zijn moeder Catharina de' Medici maakten toen een tocht door Frankrijk en hielden halt in Salon om de beroemde profeet te ontmoeten. De jonge, zwakzinnige koning en de bijgelovige koningin-moeder waardeerden de ontmoeting zeer. Nostradamus kreeg de titel geneesheer van de koning, met bijbehorende eerbewijzen en beloningen.

De Spaanse ambassadeur, die het koninklijk gezelschap vergezelde, kreeg van Catharina te horen dat Nostradamus voor 1566 een algemene wereldvrede voorspelde. Volgens hem zei ze dat met een ernst alsof ze de evangelisten Johannes en Lucas citeerde. Catharina zelf schreef toen dat Nostradamus voorspeld had dat haar zoon Karel meer dan negentig jaar oud zou worden. Maar de koning zou op zijn 23ste overlijden.

Het jaar daarop beëindigde Nostradamus – naar eigen zeggen na 14 maanden hard werk – een lange analyse van de horoscoop van Rudolf van Habsburg, de zoon van keizer Maximiliaan II. Daarin voorspelde hij onder meer dat Rudolf zijn vader in 1585 als keizer zou opvolgen (dat zou al in 1579 gebeuren) en zelf 72 jaar zou worden (het werden er maar 60). Hij voorspelde ook meerdere huwelijken voor de toekomstige keizer (die nooit zou trouwen). Niemand minder dan de skeptische filosoof Pierre Bayle zou deze voorspellingen meer dan een eeuw later gebruiken om de onmacht van de astrologie aan te tonen.

Nostradamus lijkt dus niet veel beter te hebben gescoord dan latere astrologen, hoe beroemd hij ook geweest is en nog is.

Een grote misvatting over Nostradamus is dat hij de onverwachte dood van koning Hendrik II zou hebben voorspeld. De Franse koning kreeg tijdens een steekspel in 1559 een stuk lans in zijn oog en overleed enkele dagen later na hevige pijnen. In zijn *présages* voor 1559 (die zoals aangetoond veel angst veroorzaakten) repte Nostradamus met geen woord over dit dramatisch voorval, dat verregaande gevolgen zou hebben.

Iedere Nostradamusfan verwijst in dit verband echter naar kwatrijn I, 35 uit zijn *Prophéties*¹², waarin (vertaald) sprake is van een "bijzonder duel op een oorlogsveld" waarbij "een jonge leeuw een oude zal overwinnen" (de fatale lansstoot werd toegediend door een jonge edelman), "hem de ogen doet barsten" en "een wrede dood doet sterven". Velen beschouwen dit als de meest duidelijke voorspelling die zich tijdens Nostradamus' leven heeft voorgedaan.

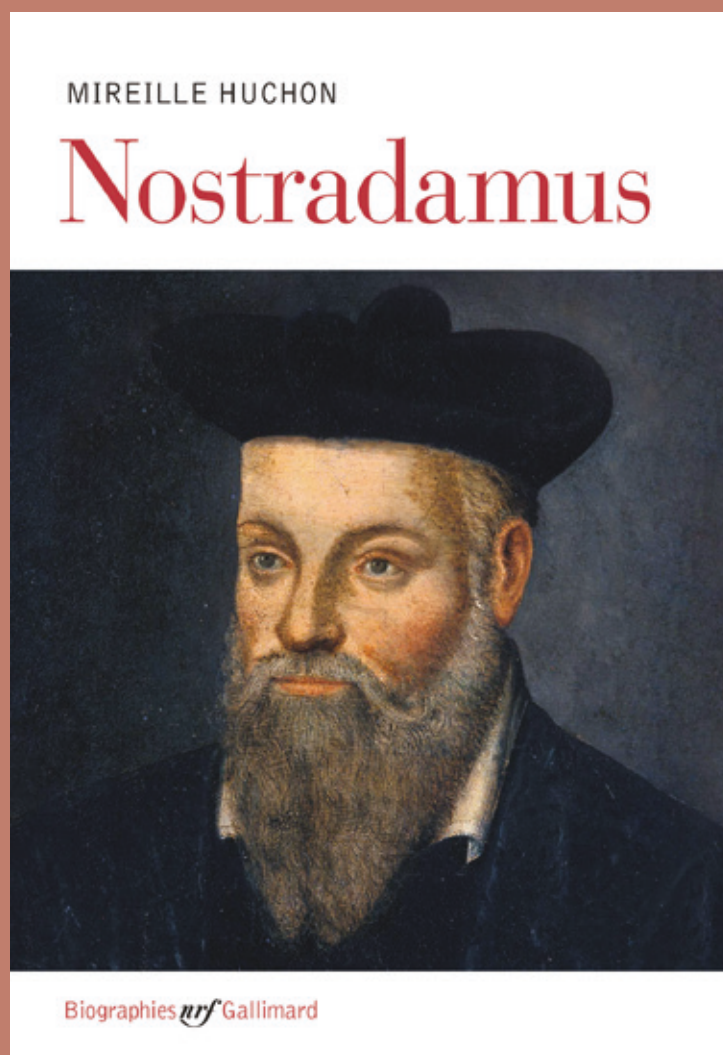
Maar... niemand in die tijd heeft de dood van Hendrik II in dat kwatrijn herkend, ook Nostradamus zelf niet. Dat zou zijn zoon César pas doen in 1614, een halve eeuw later.

Voorspellingen maken is moeilijk, zeker voor een gebeurtenis in de toekomst... En soms moet de gebeurtenis al lang tot het verleden behoren alvorens de voorspelling duidelijk wordt!

Tim Trachet
is SKEPP-erevoorzitter

12. Dit is het volledige kwatrijn:

*Le lyon jeune le vieux surmontera,
En champ bellique, par singulier duelle,
Dans caige d'or les yeux luy crevera :
Deux classes une, puis mourir, mort cruelle.*



Mireille Huchon
Nostradamus
Gallimard, 2021
366 p.

SKEPP ZOEKT VRIJWILLIGERS

Het SKEPP-bestuur zoekt extra krachten. Het huidige bestuur inventariseerde welke taken de huidige equipe van bestuursleden en andere vrijwilligers opnemen. Dat zijn er veel, eigenlijk té veel voor de huidige groep. Bovendien leerde de ledenbevraging begin 2020 ons enerzijds welke prioriteiten er bij onze leden liggen, maar anderzijds bevestigde het nog eens hoeveel geëngageerde leden SKEPP een warm hart toedragen en bereid zijn een steentje bij te dragen. Dat doet dromen van een nog actievere werking dan vandaag het geval is.

Hulp bij ledenbeheer

Een eerste groep taken waarvoor hulp welkom is, is alles wat te maken heeft met ledenadministratie. Denk hierbij aan het opvolgen van betalingen (en niet-betalingen) van lidgelden, het uitvoeren van adreswijzigingen en andere administratieve zaken, en het regelen van kleine bestellingen en andere betalingen. Met dit takenpakket ben je de rechterhand (of rechterhanden) van onze voorzitter Paul De Belder. We schatten het huidige werkpakket hiervoor in op maximaal 5 uren per week. Dit kan uiteraard verspreid worden over meerdere vrijwilligers.

Sociale media

Een tweede domein is alles wat te maken heeft met website en sociale media. SKEPP is actief via een eigen website en de sociale mediakanalen Facebook, Twitter, YouTube en Instagram. We zoeken mensen die gepaste en relevante inhoud voorzien voor deze kanalen. Uiteraard liefst met expertise van de kanalen en hoe boodschappen aan te passen aan het kanaal voor een maximale impact. De tijdsinschatting hiervan is uiteraard afhankelijk van hoe actief je zelf online al bent.

Wat bieden wij?

SKEPP stelt afgelijnde heldere taken voor die de voorgestelde tijdsinvestering niet overschrijden. Het zal ook steeds helder zijn bij wie je precies terecht kunt voor vragen en opvolging.

Contacteer ons

We horen graag via info@skepp.be welke taken je wilt opnemen en welke tijdsinvestering (bijvoorbeeld uren per week) mogelijk is. Voorzitter Paul De Belder en ondervoorzitter Marleen Finoulst zijn de contactpersonen voor nieuwe vrijwilligers. Stuur ook gerust een e-mail als je vragen hebt.

Kris Martens, bestuurslid SKEPP



MUNDO MAGICO

PRESENTEERT:

HISTORIA MAGICA

05/02/2022

Kobe Van Herwegen

Nikolaas Martens

House
Of
Mysteries
Jan Botermanstraat 2
9000, Gent
Deuren open: 13u00
Deuren dicht: 18u00

Tickets & Info:
www.skepp.be/MM22
I.S.M.
SKEPP VZW



Prof: Todd Landman

Tayson Peeters



19/02/2022
TRAVELS FROM THE MAGICULUM



05/03/2022
ARTE DE LA MEMORIA



HOU DE SKEPP-WEBSITE EN
ONZE FACEBOOKPAGINA IN
DE GATEN VOOR MEER INFO
EN EXTRA EVENTS!